

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊЪАТИ Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqqan boshlagan • www.uzas.uz • 2011-yil, 11-fevral • № 7 (4094)

“ФАСОХАТ МУЛКИНИНГ СОҲИБҚИРОНИ”

Биз миллатимиз фахри бўлмиш улуг бобоклонимиз Алишер Навоий ҳазратлари таваллудининг 570 йиллигини кенг қўламда нишонламоқдамиз. Фалакнинг илтифотига қарангки, юлдузларнинг буржлари бир-бирларига мувофиқ келиб, айнан ушбу йилмизда истиқлолимизнинг йигирма йиллигини ҳам катта байрам қиламиз.

вқирон Хусайн навқирон Алишербекнинг ашъорини ўқий туриб:

Балоғат кишварининг нуқтасини,
Фасоҳат мулкнинг соҳибқирони —

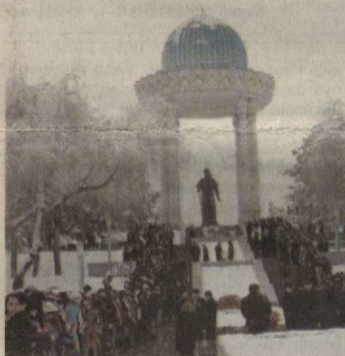
Алишер Навоий — 570

дея лутф этган ҳамда ғазалларини тўплаб девон тузишни таклиф қилган эканлар. Демак, навоийшунослик аввалдан бошланган эди. Жомийдек пир ҳамда Хондамирдек йирик муаррихнинг Навоий ижодига берган баҳоларига кейинроқ Бобур Мирзо ва Ҳайдар Мирзоларнинг эътирофлари уланиб кетди. Тарих тўғрисида қасирғалардан ҳеч қачон холи бўлган эмас. Бироқ Навоий даҳоси қақиндек барча зулумотларни ҳам ёритиб, ҳам ёриб ўта олди. Нанки, туркийзабон қавмлар, балки етти иклим, “Хитодин то Хуросон” шоиримизни улуғлади. Фузулий, Огаҳийдек бетакрор сиймолар Навоийнинг энг муносиб давомчилари бўлиб майдонга чиқдилар.

Оразин ёпқон кўзимдин
сочилур ҳар лаҳза ёш,
Бўйлаким, пайдо бўлур юлдуз,
ниҳон бўлур кўёш, —

байтларини тинглаган мавлоно Лутфийнинг ушбу байтга бутун ижодимни алмаштиришга тайёрман ва шунда ҳам мен ютган бўлардим, дейиши навоийшуносликнинг бошланиши эмасми? Эҳуд илк навоийшунослар сафига султон Хусайн Бойқаронинг ўзларини қўшасан ҳам бўлади. Ҳазратнинг эътироф этишича, на-

Афсуски, Навоий ижодий мероси авлодлардан авлодларга ҳамиша ҳам силлиққина ўтаверган эмас. Бу мерос ҳам мафкуравий найранглару ғайри муносабатларга кўп йўлиқди. Жумладан, Парвардигордан тонган шўролар сийёсати зуғумидан Навоий ҳазратлари ҳам бенасиб қолмаганлар. Шоиримизнинг гўзал дostonларининг “патлари” юлинди. Бу хатти-ҳаракатлар фалакда дахлсиз кезиб юрган тўлини ойни парчалашга уринишдек бир гап эди. Шукрлар бўлсинки, маънавиятчи халқимиз, адалатгўй фозилу фузало

Адабиётимизнинг жаҳоншумул микёсини белгилаб берган, она тилимизнинг бетакрор жипларини, бой хазинасини оламга кўз-кўз қилган, миллатимиз фахру-ғурури бўлган буюк бобомиз Алишер Навоий ижодий мероси асрлар оша инсоният кўнглини мунаввар этиб келаяпти. Ҳазрат Навоий асарларида тараннум этилган инсонпарварлик, эзгулик, саховат, меҳр-муҳаббат, бағрикенглик, тинчликсеварлик каби улугвор ғоялар қадр тоғмоқда. Бобомиз орзу қилган, кўп ва ҳўб қўйлаган обод ва фаровон жамият бизнинг мустақил давлатимиз

шоир даҳосига бўлган ҳурмат-эҳтиромларини бажо келтиришади. Истиқлол йилларида Алишер Навоий асарларининг йигирма жилдди мукаммал тўплами нашр этилди. “Ҳамса” туркумига кирувчи достонлар, ғазаллар тўпламлари лотин алифбосида ҳам ўқувчиларга тўхфа этилди. Яқиндагина “Хазойин ул-маоний” куллиётига кирувчи тўрт улкан девон ҳам шеърят муҳлислари қўлига бориб етди. Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси ижодий жамоаси томонидан буюк бобомизнинг му-

БУЮК ШОИРГА ЭҲТИРОМ

тимсолида рўёбга чиқди. Президентимиз ташаббуси билан 1991 йил юртимизда “Алишер Навоий йили”, деб эълон қилинган беҳиз эмас. Истиқлол туфайли Алишер Навоий ижодий меросини ўрнини ва ундан баҳрамандлик янада юксак макомга эришди. Истиқлолимизнинг илк кунларидан давлатимиз раҳбари ташаббуси билан Алишер Навоий номи билан аталувчи Миллий боғда улуг шоирнинг мухташам ҳайкали қад ростлади. Ушбу боғ мамлакатимизнинг энг муборақ ва сўлим қадамжоларидан бирига айланди. Ёшлар, пойтахтимиз меҳмонлари ва чет эллик сайёҳлар Тошкентнинг энг эътиборли гушаи сифатида бу боғда сайр этиб, завқ олишади, Навоий ҳайкалини зиёрат қилишади. Навоий боғи ҳудудда миллий адабиётимизнинг етук намоёндалари, Навоий аъёналари давомчилари Ойбек ва Абдулла Қаҳҳорга ҳайкаллар қўйилди.

каммал асарлар тўпламининг электрон варианты яратилиб, интернетга киритилди.

Аънаъна кўра, 9 феврал кўни Алишер Навоий номидаги Миллий боғда эрта тонгдан оқ улуг шоир ғазаллари асосида яратилган ашулалар янгради. Улуг шоир таваллудининг 570 йиллиги муносабати билан бу ерда шоирлар, адиблар, адабиётшунос олимлар, маданият ва санъат намоёндалари, жамоатчилик вакиллари, муаллимлар, талаба-ёшлар йиғилди.

Тадбирини Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ шоири Абдулла Орипов очиб, муборақ йилгирма ёши яқинлашаётган истиқлолимиз биз учун тарих ва келажакнинг олтин дарвозаларини очиб бергани, мустақил давлатчиликнинг шакллантиришда Соҳибқирон Амир Темур ҳазратларидан истеъфога қилган бўлсак, маънавият ва маърифатимизни юксалтириш жабҳасида буюк мутафаккир аждодларимиз аъёналарига, жумладан, Алишер Навоий меросига шунчалик таянганмиш ва уларни эъзоз этаётганимизни алоҳида таъкидлади. Адабиётшунос

Ўзбекистон давлат консерваторияси талабалари Навоий ғазалларига басталанган мўнот ашулалардан ижро этдилар.

Рустам МУСУРМОН

бу беназир гавҳарни гард юқтирмай асраб қола олди. Биз Навоий бобомизнинг 570 йиллигини нишонлай туриб, ўша фидойиларнинг барчаларини эслаймиз ва уларни ҳеч қачон унутмағаймиз.

Муборақ йигирма ёши яқинлашаётган истиқлолимиз биз учун тарих ва келажакнинг олтин дарвозаларини очиб берди. Мустақил давлатчилигимиз тамойилларини шакллантиришда соҳибқирон Амир Темур ҳазратларидан қанчалик истеъфода қилган бўлсак, маънавият ва маърифатимизни юксалтириш жабҳасида буюк мутафаккир аждодларимиз аъёналарига, жумладан, Навоий меросига шунчалик таянганмиш ва уларни эъзозлаймиз. Булар эса, авваламбор, она тилимизнинг обрў-эътиборини жойига қўйишни тақозо этар эди. Бу каби муаммолар истиқлол туфайли ўз ечимини топди ва тоғмоқда. Навоий асарлари тўлиғича чоп қилинди. Эндиликда “Навоий қомуси”, “Навоий асарларининг луғати”, “Навоий замондошлари нигоҳида” китоблари ҳам нашр этилаёттир. Албатта, Навоийномани бойитган роман ва қиссалар, экран ва сахна асарларини мамнуният билан эслаймиз ва ушбу мавзуда жаҳоншумул аҳамиятга молик дурдоналар ҳали пайдо бўлади, деб умид қиламиз.

Жаҳоннинг кўпгина йирик шаҳарларида мутафаккир зотга муносиб даражадаги ажойиб ҳайкаллар қад кўтарган. Биз пойига гуллар қўйиб турган муаззам обиданинг пойдевори эса истиқлолимизнинг илк олтин гишларини бўлиб қолди.

Жаҳонда Навоийга доимий эҳтиром мавжуд эди. Лекин бу эҳтиром хурриятимиз туфайли яна ҳам юксакликка кўтарилди. Биз кўп асрлик навоийшунослик ҳақида фикр юритмоқдамиз. Юртбошимиз Ислом Каримовнинг мана бу сўзлари эса буюк шоиримизга берилган таърифнинг энг олий намунаси: “Агар бу улуг зотни авлиё десак, у авлиёларнинг авлиёси, мутафаккир десак, мутафаккирларнинг мутафаккири, шоир десак, шоирларнинг султониридир”.

Абдулла ОРИПОВ

14 Февраль — Захриддин Мухаммад БОБУР таваллуд топган кун

«Ғарибингга тараҳхум айлагилким...»

Ғариблик тушунчаси шоҳу гадони фарқ этмайди. Ватандан айро тушмоқ тақдирда бўлса, ҳар ким ҳам бунга бўйин эгади. Ватандан йироқларда хоклари қолиб кетган Абу Райҳон Беруний ва Аҳмад Фарғонийдек номлари жаҳоншумул қомусий олимлар, Бобураҳим Машраб сингари Ғарбу Шарқда танилган шоиримиз... ҳуллас, ўнлаб маънавият даргаларимиз ғариблиқ тупроғига азиз бошларини қўйганлар.

Ана ўша азизларимиз сафида буюк шоҳ ва шоир Захриддин Мухаммад Бобур ҳам бор. Ҳиндистондаги йирик мамлакат подшоҳи шоирона қалб эгаси бўлгани учун, она-Ватан соғинчи юрагини ўртаган пайтларда:

Баҳор айёмидур, дағи йигитликнинг авонидур,
Кетур, соқий, шароби ноқим, ишрат замонидур —

матлабли ғазалида ўзини андижонлик ғарибман, деган ўқсинишни кўнгул маҳрами — ёрига шундай изҳор этган:

Не ерда бўлсанг, эй гул, андадур чун жони Бобурнинг,
Ғарибингга тараҳхум айлагилким, андижонидур.

Бобур асарларининг 2007 йилгача чоп этилган асосий нашрларида етти-саккиз мартаба мазкур байт қуйидаги тарзда ва мазмунда босилган эди:

Не ерда бўлсанг, эй гул, андадур чун жони Бобурнинг,
Ғарибингга тараҳхум айлагилким, анда жонидур.

Давоми учинчи саҳифада.

Навоийдир. Унга ҳам, ундан кейин ҳам туркий тилда ҳеч ким унча-қисқак бадий салоҳияти ҳақида унинг ҳаёти даврида, кўп ўтмай XVI аср адабий, тарихий асарларида юксак даражада фикрлар билдирилган. Захриддин Бобурнинг “Бобуროнома”, “Аруз рисоласи” ва бошқа асарларида Навоийга оид фикрлар адабиётшуносликда анча ўрганилган. Мухаммад Ҳайдарнинг “Тарихи Рашидий” асарида Алишер Навоий ҳақида билдирилган фикрларни амакиси Бобурнинг фикрлари билан қиёсий ўрганиш мумтоз адабиётимизни янада тараққот тасаввур этишга имкон беради, деган умиддамиз.

“...Ҳеч ким Мир Алишер Навоийчалик жавоб ёзолмаган”

“Бобуროнома” ва “Тарихи Рашидий”да Навоий сиймоси

оқсак, Ҳайдар томонидан Алишернинг тахаллуси Навоий эканлиги, туркий шеърда “ундан кейин ҳам” бу даражадаги шоир ижод қилмаганлигини ўз замондошлари аниқроқ етказиш зарурати пайдо бўлганлигини пайқаш қийин эмас. Агар Бобур Навоийнинг шеърини шухратини “ҳеч ким онча кўп ва ҳўп айтқон эмас”, дея таърифласа, Ҳайдар: “У шеър илмининг ус-

таси, унинг туркийча шеърларининг шуҳрати Мулло Жомийнинг форсча шеърлари шуҳрати билан тенг”, деб баҳолайди. Бу, биринчидан, Ҳайдарнинг Навоий адабий меросидан тўлиқ хабардорлигини билдирса, иккинчидан, унинг шеър-

форсийзабон шоир Хофиз Шерозийнинг девонига ҳам назира этиб жавоб битганлигини айтиб, Навоийнинг бу борада мислсиз матонат кўрсатганини таъкидлаб, юксак поэтик қудратига ишора қилади: “У Хожа Хофиз Шерозий девонига назира тарзида девон тузган. Хожа Хисрав Дехлавийдан кейин “Яхшилар дарёси” (“Дарёи аброр”) қасидасига ҳеч ким Мир Алишер Навоийчалик жавоб ёзолмаган”.

Мухаммад Ҳайдар “Тарихи Рашидий” асарини Қашқарда туриб ёзган, “Бобунома” эса Алишер Навоий яшаган муҳитга анча яқин Хуросон ва Ҳиндистонда яратилган. Эҳтимол, Ҳайдар Навоийнинг барча асарларидан тўла хабардор бўлмаганидан ёки бошқа сабаблар боисидандир, “унинг учта туркий-ўзбекча девони бор”, дейди. У хатто “Тазкират ул-авлиё” асарининг номи “Насойим ул-муҳаббат” эканлигини ҳам зикр этмаган.

Давоми олтинчи саҳифада.

НАВОИЙ ВА ИНТЕРНЕТ

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси жамоасининг Алишер Навоий мукаммал асарлар тўпламини интернетга киритгани муносабати билан

Мустақил даврдан дилда чандик, из, Сиздай улуг зотни қилмоқ бўлган хор: Наътсиз, саловатсиз дostonларингиз “Бонисиз чавандоз” деб нашр этдик очкор.

Сизни ўтаётган аср бошида Сирди бир сандиққа жо этдик, ҳазрат. У шундай сандиқки, туяр нашида Сиздан завққа ташна бор инсоният.

У сандиқ — компьютер, асарларингиз Тўлқин бўлиб унда сузар бемалол. Жўш урар денгиздай, жўшган сари сиз, Тин олар тинсангиз, бамисли хаёл.

Кутилди қоғоздан, кутилди жилддан, Китоб дўкондан ахтармай қўйди — Арабми, инглиз, форс... тилимиз билган Дунё аҳли энди сизни ўқийди.

Осмон-фалакларда сунъий йўлдошлар Қўйма байтларингиз ташиб овора.

Э воҳ, ўзимга ҳам ёқди сизни Китобдан ўқимоқ — интернетданмас. Туйгандек бўламан ҳилларингизни Бутун чексизлигиз кўчогидан, бас.

Замон талабидан, демак, орқала — Қолиб бўлмас, ортда қолдирилмаслар ҳам. Энди хондонлар аро балқиди Ёзган-чизганингиз нурланиб хуррам.

Қай шаклда бўлсин, гувоҳдир тарих, Мудом даҳоларга интилар инсон. “Компьютер, интернет, сайт, файл...” бари Сизга боғланмоққа беадил муқом.

Энди ижодингиз фильмлар каби Мумкиншир айламоқ ҳатто қолма Ва унда муаллиф бир шоир қалба, Режиссёр, воқеа, актёр ҳам ўша.

Йигирма биринчи аср шу тахлит Олиб чиқди, ҳазрат, сизни юксакка. Бизни — авлодларни қувнатди бу бахт, Ифтихор ёдусини соҳиби юракка.

Шукр ҚУРБОН

3,6

Қалпоғи қозондай эрларим бордир... Ажинибэ

Сухбат сўнггида фотомухбир Накени ёйиллиб ўтлаб юрган суров олдида суратга олмакчи бўлди, лекин Наке расмга тушмади.

— Хой, мухбир огайни, бу қўйлар Жакеники! — деди у. — Буни эл-улус келиди, нима, шу қўйлар олдида расмга олиб, мени ёлгончи қилмоқчимсан? Ана, қўйнинг эгаси, керак бўлса, ўзини суратга ол, қўйлари билан!

— Энди, Наке, Қизилқумнинг ҳамма жойи Қизилқум, қўй ҳамма жойда қўй, нима, бу суров олдида суратга олсам, осмон узлиб тушадими?!

— Йўқ, мен суратга тушсам, ўзимнинг қўйларим билан тушаман, бошқача бўлмайди, — деди Наке лафзидан қайтмай, — сурат олгинг келса, юр уйга! Унча узок эмас!

— Қанча?

— Қирқ чакирим...

— Қирқ чакирим? Э-э, йу-йў! — деди мухбир ҳафсаласи пир бўлиб, у Американинг машхур газетаси ходими, лекин сахро нима, йўл азоби нима эканини биларди. Бир ҳафтадан буён Қизилқумни яёв кезади...

Наке суратга тушса, дунёга танилиб кетармиди, хорижликлар бундай манзараларни ёқтиради. Узиям, бунга оқ колди. У дунёга танилган бўлмаса-да, Қизилқумда жуда машхур. Чунки Наке билган нарсани бошқалар билмайди, билса ҳам ундай боғлаб тушунтира олмайди. Чунки, у радио тинглайди, ҳар бир маълумотни ўзидан бойитиб, қизиқариб қилиб еткази...

Накеннинг кенжа ўғли ҳарбий хизматга отланди. У яқин-атрофда суров ўлатиб юрган уч қўпони уйига чорлади, қўй сўйиб қон чиқариб, бутун расм-русуми билан ўғлига оқ фотиҳа берди.

Эрталаб ўғли йўлга отланди.

— Ана, ўғлим, — деди у. — Катта йигит бўлиб қолдинг, шаҳарга борган, отни тоганнинг уйига қантар-да, тўғри ҳарбий идорага бор...

— Хой, отаси, ўғлинг йўлда адашиб юрмасин, ўзинг бориб,

30 Озод Ватан одами

харбийнинг қўлига топшириб кел! — деди хотини.

— Жим ўтир, хотин, болани харбийга чақирдим, бу унинг эр етгани, кимсан, Накенинг ўғли, Худо хоҳласа, армияда ҳам шунга яраша хизмат қилади. Ўғлим, харбийда қўмондонни пир бўл, лекин ўзингни паст тутма! Айтмоқчи, қайтарда

Ўғли Нукусда яшайди, уларнинг орқасидан қатнаган, иссиқ-совуғидан хабар олган шу.

Суюнчи олиб ўрганиб қолган ҳамширалар Накенинг хотинига:

— Кап-катта ўғлинг, ойдек келиниг бор экан! — дейишди. — Яна бир вақтнинг ўзида ҳам ўғили, ҳам неварали бўлдинг! Қодир Эгам шунча сийлади, шукр қилиб, сеням йўқлайдиган эринг борми-йўқми?

— Эр бўлмаса, нима,

Ўрозбой АБДУРАҲМОНОВ, Қорақалпоғистон халқ ёзувчиси

ҚАДРИ БАЛАНД ИНСОНЛАР

қўмондонинг билан жўраларининг тўйга айтиш эсиндан чикмасин!

— Қанақа тўй? — деди ўғли отни уйнатиб.

— Келишинг билан уйлантириб кўман!

Ийигит отига қамчи босди.

Орадан йиллар ўтди. Ўғли қоруви азаматга айланб, армиядан қайтди. Наке уни бағридан қўйиб, унинг кейин отнинг жиловини тутказди.

— Ху-ув Учтакирда суров ўтлаб юрипти, бориб бир хабар ол!

— Хой, отаси, бу нима қилганингиз? Бола бир пиёла чой ичсин! Шу қўйларинг қочиб кетмас! — дея хотини койинди.

— Жим! — деди у. — Сен, эсингдами, у харбийга кетарда ҳам эзмалангансан, бутун яна алжираясан. Нима, харбийлар ўғлингни оч қайтарадими? У қўйларини соғинган, кўриб ховурини боссин...

Наке шунча одам: ўз билганидан қолмайди. Бировни кузатиб қўймайди, дабдабали кутиб қолмайди. Аммо меҳмонни қадрлайди.

Бир сафар Накенинг хотини катта келини билан бир кунда, бир туғруқонага тушиб қолди. Иккаласи ҳам ўғил кўришди.

чақалоқларни лайлак ташлаб кетдимми? — деб қулди янга. — Лекин бизнинг эркаклар бу ёққа келишга уялади...

Бу Накенинг тўққизинчи фарзанди эди, лекин бирон марта у туғруқонага оёқ босган эмас, ҳатто ўғли туғруқонага қатнаётганини айтганда, уни жеркиб ташлади.

— Аёлларнинг кўзи ёрийдиган жойга борганини айтма! — деди Наке. — Уят бўлади! Ҳар ким ўз ўрни, ўз ишини билиши керак.

Накеннинг харбийдан қайтган ўғли олиё ўқув юртига қира олмайди, у қайтиб келганида отанинг боши осмонга етди.

— Айтдим-ку, сенга, ўғлим, сиртдан ўқи, деб! Ҳамма ўқиса, қўйларни қон боқадми? Қизилқумга қим эгалик қилади? Уқш деб мянни ачиттунча, ана, отни эгарла, Қўшбулоққа бор, Сарибойнинг гулда қизи бор, шуни олиб қоч!

Улоққа туя билан бия тикиб, элга мен ҳам тўй берай!

Сен, жўра, ўтган замонни, парткомлар зугумини кўрмагансан, билмайсан. У замонлар бўлса, мана шу суров сенки эмас, қайсидир бир ҳўжайиннинг мол-мулки ҳисобланар

эди. Ҳозир сендан бадавлат одам йўқ! Белни маҳкам боғлаб, ишлаш зарур! Уқшга-ям улгуриш керак!...

Такдир тақозоси билан мен шу суҳбат устидан чиқдим...

— Тур, болам, — деди Наке гапига яқун ясаб. — Ўреке оғангга атаб қўйган қўчқорни тутиб кел, биз бир пиёла чой ич-гунча қовурдоқ тайёрла!

— Ай, Наке, — дедим унга. — Меҳмонлар шошиб турибди! Овора бўлманг!

— Ишинг тиклинич бўлса, нимага қолдинг? Тўғри йўлдан кет-тавермайсанми, Ўреке?

Накеннинг феъл-атворини билганим учун меҳмонларга, япон журналистларига тушунча бердим.

— Энди кетиш йўқ, Халқимизда "Меҳмон ўз оёғи билан келади, аммо меҳмоннинг руҳсати билан кетади", деган гап бор...

Чой, сўнг қовурдоқ, кейин шубат (туя сути), ундан сўнг бешбармоқ, кейин яна шубат, деярли бутун кун тамадди билан ўтди. Ҳамкасбарлар хайрон.

— Бу ота-бобомиздан қолган удум, — дедим уларга. — Меҳмон отангдан улуг, деймиз, уни шундай сийлаймиз!

— Унинг молиявий аҳоли қандай? — деб сўрашди улар. Бунга Накенинг ўзи жавоб берди:

— Эй жўра, замона зайлига қарангки, яйловга эгалик қилиш фақирга насиб этди! Яратган Эгамга шукр қиламан, туртган озғамки, ўттизта туям бор, "Жим" деган улловим бор!

Ҳар ҳаётда бева-бечора, ёлғизланиб қолган кексалар ҳолидан хабар оламиз, Меҳрибонлик уйларига эҳсон қиламан. Бу ёқда бир этак неварга, ўғил-қизлар шаҳарда яшайди, кампир бўлса, ўнчинисини тугмоқчи!...

Тахтақўпир туманидаги "Мулк" ширкат ҳўжалиги бош чўпони Наке(Нажмиддин Олдабоев)нинг шуқронасини тинглаб, кўнглим тоғ каби юксалди.

Бу Ватанда, бу заминда касбини севган, берилиб ишлайдиган ҳалол ва заҳматқам инсоннинг қадрли баланд, деб ўйладим...

Муҳаббат

ажиб бир гул

Хусусий радиоканалларнинг биринчи бошловчининг ёшларни Валентин куни билан табриклаётганини эшитиб, ушбу куннинг бизга қандай дахли бор, деб ўйлаб қолдим. Радиосухандон эфиротқ этганидек, ёшларимиз қалбига кириб улгурган 14 февраль — «Севишганлар кунин» бизнинг менталитетимиз, урф-одатларимиздан йироқлигини билармикан? Умуман, «оммавий маданият» хуружларининг яна бир кўриниши бўлган ушбу кун ҳақида ёшларимиз қанчалик маълумотга эга? Мен «севишганлар кунин»нинг нишон-ланишини қорашлаб ёки унга хайрихоҳ бўлишдан йироқман. Бу ҳақда жуда кўп ривоятлар афсоналар ўқитганман. Уша ривоятларнинг биринчи айтилишича, Валентин исмли руҳоний диний қадриятларга қарши бориб, ўз севган кўнига уйланиши учун (насронийлар эътиқолида кўра, руҳонийлик рутбасини кийган шахс умр бўйи тоқ ўттиз керак) 14 февраль кунин қатл этилган. Ана шундан бери ушбу кун Фарбада «Севишганлар кунин», деб атаб келинади.

Ахир, шу кун баҳона кимдир севган ёрига гул ёки бирон нарса совға қилса, пинҳоний севгинини шу тарзда билдириб қўйса, ёмонни, дерсиз. Ҳа, ҳамма гап ана шун-да-да. Ҳозирги пайтда ёшларимиз севги муҳаббатга қандай қарайдилар? Бир-биринга севги изҳор қилиш, севгинини билдириб қўйиш ошқора бўлиб кетмаптимми? 14 февраль кунини кўчада истаган ёшни тўқтатиб, бутун қандай кун, деб сўрасангиз, албатта, «севишганлар кунин», деб жавоб беради. Тўғри, улар орасида ҳозиржавоблик билан 14 февраль — Заҳриддин Муҳаммад Бобур бобомизнинг таваллуд топган кунин, деб жавоб берадилар ҳам бор. Аммо «севишганлар кунин»нинг интиқлик билан кутилган баъзи ёшларимиз улуг бобомизнинг шоҳ байталаридан бир сатр ҳам билмаслиги жуда ачинарли. Айнан уша кунин деярли барча ёшларнинг қўлида кичкина ялтироқ қоғозга ўралган кўчма оқроқчаларни кўрасиз ва беҳиштер эҳ-ҳе, ошиқлар кўп экан-ку, деган хабр ўтди кўнглингиздан.

Чилонзор буюм бозорига ҳар қил отқиртиқ, совға гулларини ўраб сотаётган йигитнинг бозори чаққон, олдида ёшлар тирбанд. Совға олаётган ёшларни бир пас кузатиб турсангиз галати ҳолга гувоҳ бўласиз. Баъзи йигитларнинг 2-3 тадан қўндалан отқирткаларни сотиб олаётганини кўриб, унинг бир эмас, икки-учта яхши кўргани бор экан-да, деб ўйлайсиз. Албатта, ҳеч ким ўзганинг қалбига ҳўжайинлик қилолмайди, аммо машхур ёзувчиларимиздан бири айтган-дек: севги ажиб бир гул, тубсиб жар ёқасида ўсган бу гулга яқин бормоқ ва узмоқ учун жасорат керак эмасми?

Тасаввур қилинг, шу кунини кўриш ёки ўғлингиз қўлида совға, гул билан уйга кириб келди. Кўнглингиздан қандай ўй кечади. Қизингизнинг бўйи етиб, ўғлингизнинг йигит бўлиб қолганидан гуруранасизми ёки унинг севиниб юрганини очик-ойдин кўрасизми қўнгалдан хурсанд бўласизми?

Аммо ёшларнинг бир йил бошқасига, иккинчи йил яна бошқасига севги отқирткалари, телефондан телефонга кўчирилган туғриқисиз «севги SMS»лари жўнатишини-ку, айтмасам ҳам бўлади. Шундай пайтда муҳаббатнинг қадрини қаредда қолди, деб ўйлайсиз. Уша севшаётганлар, ҳақиқатан

ҳам, бир-бирларини севадиларми, оила қуриб бахтли яшашга қўзғалиб етдимми?

Ушбу гузал туйғунни боқарилағича асраш ҳар кимнинг ҳам қўлидан келавермайди. Самарқандлик Лайло опанинг (исми ўзгартirilган) севги қиссаси билан танишиб кўринг-а:

— Ушанда тўққизинчи синфда ўқирдим. Мендан бир синф юқорида ўқийдиган қўшни боланинг яхши кўришини унинг дўстидан эшитиб қолдим-у, ишонсангиз, ўша кўчадан ўтишга юрагим бетламай қолди. Биз мактабнинг узун йўлида бир-биримизга дуч келиб қолсак, у бошини эгиб олар, мен ҳам унга ҳар гап дуч келганимда кўзларимни яширдим. Биз мактабни битиргунча бир оғиз гап-лашмадик. Аммо бир-биримизга тўқнаш келиб қолганимизда сукут билан муҳаббат изҳор қилардик. У билан гарчи бирон марта гаплашмаган бўлсам-да, хабаран ҳар кун гаплашардим. Мактабни тугатиб, у ҳарбий хизматга кетди. Яна ўша дўстига «мени кутсин», деган гапдан бошқа нарса айтмабди. У ҳарбий хизматдалигидега атиги бир марта хат ёзди, мана, ўша хат — ўқиб кўринг: «Мен ҳар доим билла нарса ни ўйлайман: олдимда учта билла тулдон турибди, деб фараз қилайлик. Бирининг ичи

тўла сув, иккинчисини ярим, учинчисидега умуман сув йўқ. Менга агар шу идишини бирини танла, шу танлаган гулдон орқали севган қизингнинг сента муҳаббати қай даража эканлигини билиб олсан, дейишса мен доимо икки-икки ёки учинчи гулдонни танласам-ки деган хавотир бор». Мен унинг хатда ёзилганларини бошида тушунмагандим. Кейинчалик англадимки, билдур идишда сув бор ёки йўқлигини аниқлаб бўлмас экан. Ҳатто у киши «сен мени севсанми, қай даражада?», деган саволни ҳам очик-ойдин ёзишга истиҳолга қилган экан. Хуллас, у ҳарбий хизматдан келадиган йили мени совчилар сўрай бошлади. Мен ҳаммасини бесабаб қайтаравердим. Бу орада улуг бошқа туманга қўчиб кетишди. Мен ундан умидимни узмаётган бўлсам-да, аммо уйдагилар ҳоли-жонимга қўймаётган эди. Охири совчиларга онам мендан сўраб ҳам ўтирмаётган розилик берибдилар. Кейин билсам, совчилар ўша қўшни йигитдан келган экан. Мана, турмуш қўрганамизга 20 йилдан ошди. Умрим билиб бўлиб бир марта: «Мени яхши кўрасизми?» деб сўраганман. Турмуш ўрготгим шунда ҳам сени яхши кўраман демасдан, «Яхши кўрамасан уйланардим, шунча йил яширдим», деб жавоб берганлар.

Севги ҳақида жуда кўп нарсга ёзиш, гапириш ва айна пайтда, ҳеч нарса айтмаслик ва ёзмаслик мумкин. Севгилиси ҳақида ҳаммага ҳар солиш ва ёники индамай сев-виш ҳам мумкин. Гап кимнинг қандай севшишда эмас, гап ўша севига гарл юқтирмастик-да. Демак, ҳақиқий севшиш-ганлар, севгинини пок асраганлар Валентин кунисиз ҳам бахтли бўлаверадилар. Нима делнингиз?

Мулоҳаза

Мулоҳаза

Барно СУЛТОНОВА, журналист

Она сайёра — қўрққона

дәрёлар масаласи собиқ тузумдан мерос бўлиб қолган оғир экологик жараёнлардир. Бу соҳада давлатимиз томонидан амалга оширилаётган чора-тадбирлар ҳаммаимизнинг кўз ўнгимизда.

Шу юрт фарзанди сифатида бу борада ҳар бир фуқарога дахлдор бўлган ишлар ҳам борки, бунини унутишга ҳаққимиз йўқ. Халқимиз қадимдан сувни азиз бил-

лар ҳам қурган. Халқимиз даҳоси яратган бу усулларни замонавий услубда, илмий асосда ривожлантириш керак. Қанчадан қанча баҳарги: сел сувлари иссиқда бўлганини кетди. Агар уларнинг йўлига селхоналар қурилса, бу — оғир фойдадир.

Фермернинг гапини эшитга туриб, кўни кенча қишлоқда бўлган бир воқеани эсладим. Ҳовлимиз ёнидан доим оқиб турадиган ариқ суви чиппа қуриб келганди. Уйдагилар барча сув фермерларнинг дала-сига оқизилаётганини, агар орт-са, аҳоли томорқаларига берилишини айтишди. Аммо, ҳозир ортиб қоладиган сув борми?

Кейинчалик мен бундай муаммолар-

ровонлиги учун қилиниши керак эмасми?

Бу муаммоларни ечишда асрий тажрибаларнинг қўл келиши турган гап. Бир пайтлар йирик шарқшўнос олим, раҳматли Бурйбой Аҳмедов билан бўлган суҳбатда Беруний номидаги Шарқшўнослик институтида Урта Осиёнинг ҳайвонот дунёси, иқлими, сув иншоотларига доир асрий тажрибалар баён этилган юзлаб қадимги қўлёзмалар сақланаётганини айтганди. Масалан, Ибн Сайид Иброҳим ал Хусайний-ал Кашмирийнинг "Раёзат ар рузвон ва ҳақиқат ал-ғилмон" ("Жаннат боғи ва аслодалар гулзори") китобида Урта Осиё сув иншоотлари доир қимматли маълумотлар муфассал ёри-тилган. Ҳаммомлар, сардобалар, ариқ ва

сани текширган олим А.Миддендорф "Фаргона водийси очерклари" китобида халқ мейорлиги ютқулки ҳақида ёзган. Биз улардан унумли фойдалан-ган ҳолда сувни тежаш ва асраш; сув захираларини ҳисобга олиш, янги манбаларни қидириб топиш ҳақида ҳам ўйлашимиз зарур.

Сув ҳақидаги бир ривоят эсимга тушади. Унда йўлда бор сувини тил-лага алмаштираган бир йўловчининг дашту биёбонда ташналиқдан ноубуд бўлгани ҳақида гап боради. Саудия Арабистонида бўлганимизда, Ар-Рибд, Макка ва Мадина шаҳарларида бизни меҳмон қилишди. Юксак мақомдаги хонадонларнинг дастурхонларида етти иқлимдан келтирилган нозу неъматлар, турли шарбатлардан баҳраманд бўлсак-да, одатдагидек, энг аввало, сув истаб нигоҳ ташладик. Минерал сув туғул, оддий сувнинг ўзи ҳам кўзга ташланмади. Ҳолбуки, бу шохона саройларнинг эгалари энг бадавлат ки-шилар эди. Кейин, қизиқиб кўрсак, у ерларда шўр сув қайта ишланиб, истеъмол қилинар экан. Бундай мисол-ларни қўлаб келтириш мумкин.

Дунёда сувдан тежаб фойдаланиш-нинг турли усуллари ишлаб чиқилган. Яқин Шарқ мамлакатларида томчилатиб сугориш усули катта фойда бермоқда. Эки йирик сув ҳўжалиги мажмуаларини автоматлаштирилган бошқарув тизими-ни яратишда Калифорнияда (АҚШ), Со-гами дарёсидега (Япония), Провансда (Франция) сув ресурсларини бошқариш-нинг марказлашган тизими жорий этил-ган. Унда дарёлар дельтасига санитария сувининг қўйилишини таъминлаш, гид-роэнергетика қурилмаларининг бузили-шига йўл қўймастик кўзда тутилган.

Япон олими Масару Эмотининг бир неча йил аввал "Жаҳон адабиёти" жур-нали саҳифаларида босилган сув ҳақидаги эссеси ўқувчиларда катта

қизиқиш уйғотган эди. Унда олимнинг сув зарралари устида олиб бораётган йигирма йилдан ортиқ тадқиқот-тажри-балари ҳақида жикоя қилинган. Олим-нинг таъкидлашича, сув тириг организм, у инсон томонидан юборилган турли ха-барларни турлича қабул қилади. Бунинг натижаси қандай эканлиги сув мула-зилганда кўринади. Салбий хабарни қабул қилган сувнинг шакли хунук, буж-майган ва ночор бўлса, ижобий хабар-ни "эшитган" сув ниҳоятда жозибали ва гузал шаклда бўларкан. Олимнинг ушбу фикри далилланган, суратлари интер-нетда ҳам эълон қилинган. Демак, сув-нинг минг бир хил сир-саноатлари мав-жудки, ундан оқилона фойдаланишни боғча ва мактабдан бошлаш керак. Бал-ки, шу мақсадда "Сувнома" китоб-дар-слигини яратиш лозимдир. Нима бўлган-да ҳам, бу улуг неъматнинг қадрига етиш, бугунги кунда сувдан фойдала-ниш маданиятини кўтариш, ичимлик сувни тежаш инсоният учун биринчи да-ражали вазифа бўлиб турибди.

Халқимиз сув мавзусида замирига турли тимсоллар рэмзлар су бўлган мана бундай терма қўшқиларни бежиз тўқмаган:

Тулиб оққан сойдек, Ун тўрт қуллик ойдек Кўёб болага салом.

Сувдан чиққан зулукдай, Қоши кўзи тилқдай Келин пошмага салом.

Сувдан чиққан мушукдай, Бурунлари тувалдай Қайинсингалга салом.

Томи томига улашган, Сувдай сероб бўлишган Қўн-қўншига салом.

Нодир НОРМАТОВ

Сувга боқдим... олиб кетди уйларимни

ни бошқа қишлоқларда ҳам кўрдим. Айримлар экин-тикин учун кечалари сув ўғирласа, бошқалари мироблар билан жанжаллашиб, судлашши даражасигача бориб етишадди. Ҳўш, оддий томорқалар учун сувни қардан олиш керак? Ахир, томорқаларда етиштириладиган қанча-дан қанча неъматларку бозорни обод, эл дастурхонини файзли қилиб турган. Бу ўринда артезан қудуқлар қўл келади. Аммо уларни қазиб учун катта маблағ керак. Бундай қудуқлардан ҳар ерда ҳам ширин сув чиқавермайди. Қолаверса, артезан қудуқлари нечоғли қўл келмасин, улар охи-р оқибат тоғлардаги сер-сув булоқлар кўзининг бекилиб қолиши-га олиб келади.

Синфдошим Нормамат электрни ҳов-лисидега кичик бўлса ҳам ҳовуз қазиб қўйган экан. У сув танкиси бўлган маҳал-лар экин-тикинни шу ҳовуздаги сувдан фойдаланаркан.

— Каттароқ ҳовуз қазишим керак эди, — дейди у. — Лекин вақт қаредда. Ҳўжа-ликда шанба ва яқшанба кунлари ҳам ишлаймиз. Қишда дам олган пайтимиз ер музалган бўлади. Қолаверса, ўзимиз ҳам кунт қилмаймиз. Одамлар аввалги-дек ҳашарга қопиб келаверишмайди.

Эсимда, бурунлари ҳар бир ҳовли, ҳар бир гузарда ҳовуз бўларди. Ҳозир улар-дан айримларини қолган. Қишлоқ раҳ-барлари бош-қош бўлиб, яна шу ҳовуз-ларни ишга туширса, ҳўжаликка ҳам, халққа ҳам фойдаси тегадди. Қолавер-са, ҳар бир иш халқ учун, халқнинг фа-

каналлар ҳамда сув билан боғлиқ уста-хоналар ҳақида ҳам сўз юритилган экан.

Бир неча йил аввал саёхатчи Мирё-қуб Қобилов ўғиллари Синдбод ва Му-ҳаммад билан бирга Зарафшон дарёси бўйлаб қайиқда йигирма кун сайр қилмишган эди. Бир неча километрни босиб ўтган бу оила дарё ўзани ва киргоқларига одамлар томонидан таби-атга, дарёга, сувга қилинаётган шафқ-атсизликни, кўз қўриб қулоқ эшитмаган антисанитария ҳолларининг гувоҳи бўлди, уларни машаққат билан фото суратларга олган эди.

Мен тарихий ҳужжатлар билан тани-шаётиб, бир пайкални сувга бостириб юборган кишиларга ўта қаттиқ жазо бе-рилгани ҳақида ўқиб қолдим. Яна бир мулоҳаза. Сувни тежаб, ундан оқилона фойдаланишда барча халқлардаги таж-рибаларини йигиб, янада кенроқ омма-лаштиришимиз ҳам фойдаси кўп. Бу ўринда реклама чироқлари, оммавий ах-борот воситалари қўл келади. Чўкотка-га бориб келган бир санъаткор у ерда-ги рекламалардан бирини "Сувни те-жанг. 1 тонна сув қишда фалон пул, ёзда фалон пул" деган ёзувини ўқиганини ҳажжонлашиб гапириб берганди. Чўкот-кага чўчук сув олишдан ташиб келтири-ларкан.

Ҳозир айрим тоғлик жойлар ва баъзи қишлоқларда қадимий аъналарга қайтиб, чиғир ва чарқалаклардан фой-даланилаётгани диққатга сазовор. XIX асрнинг 80-йилларида Фаргона водий-

2011 йилнинг "Кичик биз-нес ва хусусий тадбиркор-ликни ривожлантириш" йили деб эълон қилиниши мамлакатимиз иқтисодий салоҳиятини ошириш йўли-да яна бир кадам бўлди. Ислохотларнинг кенг миқёсда тус олиши тур-муш тарзининг ўзгаришига, айна пайтда, мулкий муносабатларнинг шаклланишига олиб келди.

Айниқса, тадбиркорлик фаолиятига кенг йўл очилгани бу ҳаракатнинг ҳуқуқий қафолатлан-ганидан далолат беради. Яъни, мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусий мулкчилик-ка кенг ўрин берилиши билан бир вақтда тад-биркорлик субъектлари фаолиятига ҳам эъти-бор қўйилди.

Бу, албатта, Енғин хавфсизлиги бўлими хо-димлари зиммасига ҳам қатор вазифалар юклайди. Жумладан, Бектемир тумани ИИБ Енғин хавфсизлиги бўлимида ходимлари томонидан тадбиркорлик субъектлари — микрофирмалар ва кичик корхоналарда учрашув ўтказилмоқда. Тадбир давомидега тадбиркорлар фаолияти самардорлигини ошириш юзаси-

14 Февраль — Заҳириддин Муҳаммад БОБУР таваллуд топган кун

Заҳириддин Муҳаммад Бобур бутун Осиё тамаддунига улкан таъсир кўрсатган шахслардан биридир. Шу билан бирга, у эътиқоти мустаҳкам, шижоатли, мард ва баҳодир инсон бўлгани мустақилан айтилади. Бобур ҳар бир тадбирда, давлат ишларининг ҳар бир соҳасида фақат Яратгандан наҳот сўрайди, Оллоҳ таолога таважжў қилган ҳолда иҳлос билан иш бошлайди.

Бобур подшоҳ ҳар қандай муҳим тадбирда пиру устозларига сийниб иш кўрар эди. Унинг биринчи қўли бўлган пири, отаси Умаршайх мизронинг ҳам маънавий устози бўлган машҳур Хожа Аҳрор Валий эди. Тарихдан маълумки, Бобур туғилганда Умаршайх мизро дарҳол пирига чопар юборган ва чақалоққа исми ҳам Хожа Аҳрор қўйиб берган эди.

Бобурподшоҳнинг яна бир пири — Саййид Аҳмад ибн Саййид Жалилдин Косоний-Даҳбедий — Маҳдуми Аъзам эди (1462 — 1542). Ҳиндистон тамоман эгаллангач, Бобур барча пириларига ҳадиюлар йўллаган. Жумладан, Маҳдуми Аъзамга махсус одам орқали бир бўлак олтин қўймакни ҳади қилиб, куйидаги шеърни китба билан юборган.

Адашган нафсимиз ҳавоси йўлида умрини зоти қилдик, Дин аҳли олдига бу қилдимизмида ултимиз. Биз томонга ҳеч бўлмаса назар солинг — вафдорлик ила, Хожига болганамиз,

Хожига болганамиз. (Форсийдан Исмоил Бекжон таржимаси.)

Бобурнинг яна бир қўли бўлган пири Борлиги машҳур тарихнавис олим академик В.В.Бартольд орқали маълум бўлди. Бунинг тафсилоти куйидагича: академик Туркистонга қилган навабатдаги илмий сафарига (1916 йил) Самарқандлик дусти, таниқли туркистоншунос В.Л.Вяткин хонадонига бир кеча меҳмон бўлди. Дам олиш соатида олим дустининг китоб жавонидидаги ўзига номаълум бўлган бир кўлзма — 1543 йили ёзилган «Мифтоҳ ат-толиб» («Талабаларга қалит») номли асарга кўзи тушади. Бартольд ушбу кўлзмадан куйидаги парчани келтирди: «Машҳур Наҳмиддин Кубро мактабининг йирк намояндаси бўлмиш Шайх Хожа Муҳаммад Хаббушуний Кучоний деганининг кўп фазилатию қароматларини Бобур илгари эшитган ва унга қўйиб берган эди.

тирок этади. Ушбу жангда ўтотар тўлпар ва милтиқлар қўлланганлари учун турклар галаба қозонадилар. Манбаларда ёзилишича, 1514 — 1520 йиллар оралиғида Бобуршоҳ турклардан Устод Али исмли замбарак тайёрлаш бўйича мутахассисни ва бироз кейинроқ ўзотар милтиқ тайёрлаш бўйича мутахассис Мустафони чақиртириб келтириши Ҳиндистон учун бўладиган жангларга яхши тайёргарлик кўриши имкониятларини яратди. Заҳириддин Муҳаммад Бобур ўз юртидаги табиий қазилма бойликлардан оқилона фойдаланиб, чақиртирилган мутахассислар иштирокида ўқ дори, замбарак-милтиқ

БУЮК САРКАРДА ЭЪТИҚОДИ

лар яратиб, ўз қўшинларининг жанговарлик маҳоратини оширди. Соҳибқирон Амир Темур армиясини жанг чоғида ганим кучларининг қанотларидан айланб ўтиб, ён ва орқа томонидан зарба берган. Ушбу тўлғама жанг услубида душман кучлари қанотларидан кучли зарбага учраб енгилган. Шайбонийхон 1500 йили Самарқандда бўлган жангда тўлғама услубини қўллагани сабабли Бобуршоҳ енгилган.

Панипат жанги сиёсий жиҳатдан энг олий мақомадаги ҳал қилувчи воқеа бўлган эди. Ҳиндистонда Иброҳим Лўдийдан кейинги Бобур рақибларидан энг кучлиси рақиблар сардори Рожа Раана Сангаа эди. У қудратли мустақил ҳинд ҳукмдорларидан бўлиб, деярли 100 минг қўшинга эга бўлган ҳарбий саркарда эди. Унинг ҳарбий режа-сиридан хабар топган Бобуршоҳ бу кучли ганимига қарши жиддий тайёргарлик кўра бошлайди. У ганим қўшинлари босиб ўтиши эҳтимоли бўлган Биҳар, Гвалийар, Дибалпур каби шаҳар ҳокимлари билан дўстона дипломатик алоқалар боғлаб, уларни ўз томонига рақиблар олишига муваффақ бўлди. Рақибларнинг бирлашган кучлари ҳужумига қарши жиддий тайёргарлик бошланади. Етарли миқдорда замбарак ва милтиқлар захирасини яратишга киришилади. Саккизта қозон тимсимиз металл эритиш билан банд эди. Ниҳоят, улкан тўлпар ҳам тайёр бўлади. Бобуршоҳ бундан мамнун

бўлиб, бош тўпчи Устод Алини тақдирлаб, табриқлайди. Жиддий ганимга қарши курашга тайёргарлик кунлари Бобур ўз исломий эътиқодининг мустаҳкамлигини тасдиқловчи яна бир тадбир кўради: у шароб ичишга қарши эътиқодий тарихий фармонини қабул қилади. Алоҳида чукун қаздириб газнадан унинг учун олиб келинган шаробни тўқиради. Май ичадиган олтин қаҳақларни тошга уриб син-

жангга бағишланган махсус кенгашда ана шу масалалар муҳокама қилиниб, барча зарур чоралар белгилаб олинади. Нонушадан сўнг Бобуршоҳ беклар билан яна бир бор маслаҳатлашиб, қатъий ҳужумга ўтишга буйруқ беради. Ҳиндистондаги ҳарбий қўшинларнинг ҳар бирига тактика ҳал этувчи жанг олдинда аскарларнинг руҳини кўтариб, бўлғуси галабага ишончини янада мустаҳкамлайди.

Нихоят, рақиблар армияси яқинлашиб келгач, Бобур ҳужумга буйруқ беради ва ҳал қилувчи жанг бошланади. Ҳамма ёқни қарнай, дўлар (катта ноғоралар) овози, шовқин-сурон тугиб кетади. Иккала томон армиясининг марказий қисми бир-бирига қарама-қарши келади, аммо асосий тўқнашув ўнг ва сўл томонларда бошланади. «Шундай эр уруш бўлдики, ер юзига зилзила ва юксак осмонга гулгула тушиб, деб таърифлайди Бобур. Бу жангда Раана Сангаа армиясининг чап қаноти Бобур армиясининг қанотига қарши жангга киришади. Бунга кузатиб турган Бобуршоҳ тажрибали саркарда Чин Темур Султонни дарҳол ўнг қанотга ёрдамга боришга буйруқ беради. Шу оғдаёқ Чин Темур Султон лашкарлари бостириб келатган душман қўшини билан тўқнашадилар ва мардларча курашадилар.

Рақиблар армияси тум-таракдай қоча бошлайди ва шу билан Канва ёнидаги жанг галаба билан ўз якунига етади. Моҳир саркарда Бобуршоҳнинг қудратли артиллерияси ва жанговар интизом ўрнатилган армиясининг зарбасига ҳар қандай қўшин ҳам бардош бера олмадики намоён бўлади. Канва яқинида бўлиб ўтган бу жанг Ҳиндистоннинг сиёсий тарихида жуда муҳим аҳамиятга молик воқеалардан бири бўлди. Ушбу жангдан сўнг Бобуршоҳга бас келадиган рақиб қолмади. Бобуршоҳнинг юраги баъзан Ватанини — Андижонни қўмсаб турса ҳам, вақти соати келиб боқий дунёга кетгунча ҳаётининг қисмини Ҳиндистонда бунёдкорлик, давлат ва маъмурий ишларни одилона ҳал қилиш билан ўтказди. Бобурийлар бутун дунёга машҳур бўлган тарихий обидаларни бунёд этдиларки, улар хозирда ҳам дунёни лол қолдириб келмоқда.

Бобур рақиблар томонидан бўладиган жиддий ҳаётининг олдини олиб ўз ташаббуси билан армиянинг ҳимоя чизигига ҳам янгилик киритади. Жуда кўп тупроқ тўлдирилган қопларни араваларга тахлаб, узун масофада камон ва милтиқ отувчилар учун ўзига хос ҳимоя «калкони» ҳосил қилади. Гилдиракли «камал иншоотлари» ясашиб, улар ҳам тўлпар билан бир қаторда олдинги қисмларга ўрнатилди. Қудратли душман армияси билан юзлашадиган пайтда тўпчи Устод Али ва Мустафони вази-фалари ўта муҳим ва кўп эди. Устод Али ва Мустафони кўп остидаги тўпчилар ва милтиқчиларнинг ҳаракати билангина қудратли рақиб қўшинига бас келиш мумкин эди. Бўлажак

Рашид ГАЛИЕВ олган сурат.

Бобур рақиблар томонидан бўладиган жиддий ҳаётининг олдини олиб ўз ташаббуси билан армиянинг ҳимоя чизигига ҳам янгилик киритади. Жуда кўп тупроқ тўлдирилган қопларни араваларга тахлаб, узун масофада камон ва милтиқ отувчилар учун ўзига хос ҳимоя «калкони» ҳосил қилади. Гилдиракли «камал иншоотлари» ясашиб, улар ҳам тўлпар билан бир қаторда олдинги қисмларга ўрнатилди. Қудратли душман армияси билан юзлашадиган пайтда тўпчи Устод Али ва Мустафони вази-фалари ўта муҳим ва кўп эди. Устод Али ва Мустафони кўп остидаги тўпчилар ва милтиқчиларнинг ҳаракати билангина қудратли рақиб қўшинига бас келиш мумкин эди. Бўлажак

Бобур рақиблар томонидан бўладиган жиддий ҳаётининг олдини олиб ўз ташаббуси билан армиянинг ҳимоя чизигига ҳам янгилик киритади. Жуда кўп тупроқ тўлдирилган қопларни араваларга тахлаб, узун масофада камон ва милтиқ отувчилар учун ўзига хос ҳимоя «калкони» ҳосил қилади. Гилдиракли «камал иншоотлари» ясашиб, улар ҳам тўлпар билан бир қаторда олдинги қисмларга ўрнатилди. Қудратли душман армияси билан юзлашадиган пайтда тўпчи Устод Али ва Мустафони вази-фалари ўта муҳим ва кўп эди. Устод Али ва Мустафони кўп остидаги тўпчилар ва милтиқчиларнинг ҳаракати билангина қудратли рақиб қўшинига бас келиш мумкин эди. Бўлажак

Бобур рақиблар томонидан бўладиган жиддий ҳаётининг олдини олиб ўз ташаббуси билан армиянинг ҳимоя чизигига ҳам янгилик киритади. Жуда кўп тупроқ тўлдирилган қопларни араваларга тахлаб, узун масофада камон ва милтиқ отувчилар учун ўзига хос ҳимоя «калкони» ҳосил қилади. Гилдиракли «камал иншоотлари» ясашиб, улар ҳам тўлпар билан бир қаторда олдинги қисмларга ўрнатилди. Қудратли душман армияси билан юзлашадиган пайтда тўпчи Устод Али ва Мустафони вази-фалари ўта муҳим ва кўп эди. Устод Али ва Мустафони кўп остидаги тўпчилар ва милтиқчиларнинг ҳаракати билангина қудратли рақиб қўшинига бас келиш мумкин эди. Бўлажак

Афғонистонлик мутахассислар Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг байъеро-сийни, ҳусусан, «Бобурнома»ни ўрганиши, оммалаштиришида катта ишларни амалга оширганлар. Жумладан, доктор Абдулхай Ҳабибий «Бобурнома» бўйича жиддий тадқиқотлар олиб борган. 1980 йили Бобур таваллудининг 500 йиллиги муносабати билан ЮНЕСКО нашр этган «Бобурнома»да француз шарқшунос олими Луи Базен, ўзбекистонлик Сабоҳат Азимжонов, ҳиндистонлик Муҳибул Ҳасан билан биргаликда Абдулхай Ҳабибий ҳам қатнашган. Бундан ташқари, доктор Ҳабибийнинг «Бобурий хат»ни аниқлашда ҳам хизматлари бор.

Доктор Шафига Еркин бобуршунос-ликка катта ҳисса қўшган олимидир. У, аввало, Бобур девонини араб алифбосида тайёрлаб, 1982 йили Кобулда нашр эттирган. Илм аҳли орасида мазкур нашр «Кобул нашри», деб юритилди. Бундан ташқари, Бобур девонига кирмай қолган шеърларни жамлаб, 2004 йили чоп қилдири (Кобул нашрига тақсимда. Нашрига тайёрловчи: Ш.Еркин, Т., «Шарқ»). Олима яқинда «Бобурнома»нинг Афғонистон қисmini араб алифбосига ўгириб, нашр эттирди. Кейин шу қисмини дарий тилига таржима қилиб, турли кўрсаткичлар ва шарҳлар билан уни ҳам алоҳида китоб шаклида бостириб чиқарди. Энди «Бобурнома»нинг қолган қисмларини дарий тилига ўгириб, нашр эттириш ниятида. У кишининг умр йўлдоши Муҳаммад Ҳалим ҳам бу соҳада фаолият олиб бормоқда — «Бобурий хат» бўйича номзодлик диссертацияси устида ишламоқда. Хуллас, афғонистонлик олимлар бобуршуносликда жиддий илмий изланишлар олиб боришмоқда.

Яқинда Тошкент давлат шарқшунослик институти ректори профессор А. Маннонова афғонистонлик олимлардан бир тўдага келди: у «Бобурнома»нинг араб алифбосидаги тўлиқ нашри эли («Бобурнома»). Нашрага тайёрловчи: Пўхрий Ҳидоятулло Ҳидоят, Мозори Шариф, джерий 1387 йил (араб алифбосида). 550 саҳифадан иборат бу китоб матбаа нуктадан назардан бекаму кўст нашр қилинган. Куйида мана шу китоб тўғрисидаги айрим фикр-мулоҳазаларимизни баён этмоқчимиз.

Китоб доктор Воҳидий ва доктор Шафига Еркиннинг алоҳида-алоҳида таъриҳи билан бошланади. Ш.Еркин «Бобурноманинг янги нашри турк эли ва тили учун янги ютуқ», деб номланган сўзбошида Бобур мероси ҳусусида мана бундай деб ёзди: «Бобурнинг шеър девонини ҳар қандай шеър ва адабиётга чанқоқ инсонларни таниқ ва чуқук бўлганга йўллай, чанқонини қондирса, «Волидий» рисолисининг таржимаси ирфон ва тасаввуф солиқларига ҳақиқат ва ҳаққа етиб бориш босқичлари ва йўллариини кўрсатса, «Бобурнома» «Вақоъ» бутун дунёнинг турли билим соҳалари олимларини ўзига мафтун этган қомусий асар сифатида яқриқиб турган бебаҳо, ўлмас ҳисобланади».

Шафига хоним нашрининг ютуқ ва камчиликлари ҳусусида сўз юритади.

«Мана шундай нашрга эҳтиж борлигини изоҳлаб доктор Еркин «Бобурнома»нинг тўлиқ матнини Порсо Шамсиев (Т., 1960) ва 2002 йили бир гуруҳ олимлар яратгани, бироқ мазкур нашрлар кирилли алифбосида бўлганлиги сабабли Афғонистонда кирилли билмайдиганлар ушбу китобларни ўқиш олмадиларини, японлик профессор Ёйжи Ману яратган танқидий матн (араб ёзувида) эса, Афғонистонда 1-2 донадан ортиқ эмаслигини айтилади. У мазкур нашр машаққатли меҳнат натижаси эканлигини таъкидлаб, «афғонистонлик турк эли, айниқса, ўзбеклар учун юксак баҳоли соғва ва

Алишер Навоий асарларидаги имло ҳам ҳудудини шундай дегунча таъкидлайди.

«Афғонистонда нашр этилган «Бобурнома»да ҳам имло шунчаки: «Эллине ладзи қадам била росттур», деган жумладаги росттур сўзи танқидий матнда рост+тур шаклида алоҳида битилган, афғон нашрида эса қўшиб ёзилган; Алишер сўзи танқидий матнда Али+шер шаклида алоҳида ёзилган, афғон нашрида эса, қўшиб, танқидий матнда фазилатида сўзи алоҳида, афғон нашрида қўшиб ёзилган. Танқидий матнда оқар сўзидаги учинчи ҳарф чўзик «а» (алиф) ҳарфи билан ёзилган бўлса, афғон нашрида қисқа «а» (забар) билан берилган. Бундай мисолларни қўлаб келтириш мумкин. Бу ҳодиса фақат эски

та алоҳида аҳамият берилди. мутахассислар билан интизом жараёнида ушбу нашр матнига 600 дан ортиқ тузатишлар киритилди. Бу ҳақда профессор Саидбек Ҳасанов шундай ёзди: «Бобурнома»нинг ўзбек тилидаги мавжуд нашрларида Афғонистон ва Ҳиндистонга оид номларнинг жорий алифбозидидаги матнида фарқлар кўп учрайдики, биз имло доирасида уларнинг аникроқ ифоласини беришга ҳаракат қилдик».

Бизнинг фикримизча, «Бобурнома»нинг Афғонистон нашрида имлони танқидий матнда қандай бўлса, шундай қолдириш мақсадга мувофиқ бўлади. Чунки танқидий матн «Бобурнома»нинг энг ишончли, аслиятга энг яқин деб тан олинган Ҳайдаробод нусхасига асосланган. Манбалари имлода ҳар хилликка йўл қўйиш турли чалқашликларга, ҳусусан, лексика соҳасидаги тадқиқотларда чалқашликларга олиб келиши мумкин.

Нашрада биронга ҳам кўрсаткич, изоҳ ва шарҳ берилмагани, бизнингча, Афғонистонда чоп этилган «Бобурнома»нинг камчилигидир. Ваҳоланки, П.Шамсиев, профессор Э. Ману ва мана шу иккала нашр асосида тайёрланган 2002 йилги янги нашрда кўлаб кўрсаткичлар, изоҳ ва шарҳлар келтирилган. Агар шундай йўл тутилганда, нашрининг қиммати ошар, китобхонга қўшимча маълумотлар берад ва тадқиқотчиларнинг ундан фойдаланиши осон бўлади.

Нашрининг бир қанча эътиборли томонлари ҳам бор. Маълумки, «Бобурнома»даги воқеалар баъни хронологик тартибда берилган, Ҳайдаробод нусхаси Фарғона, Афғонистон, Ҳиндистон бўлимларига ажратилмаган. Асарни бўлимларга ажратиш кейинчалик юз берган — фойдаланиш қулай бўлиши учун таржимонлар шундай қилганлар. Лекин афғон нашрлари аслиятда берилгани каби иш тугатилар, асарни уч қисмга ажратмаганлар, яъни нашр шаклидан, тузулиши жиҳатидан аслиятга яқиндир. Нашрининг яна бир диққатга сазовор томони — унга номаълум котибнинг Бобуршоҳ ҳақида ёзганлари киритилмаган. Танқидий матнда ҳам шундай йўл тутилган. Дарҳақиқат, «Бобурнома»нинг айрим нашрларида илова тарзида берилган номаълум котиб ёзган матн аслида «Бобурнома»нинг бўлаги эмас.

Хуллас, баъзи камчиликларига қарамай, афғонистонлик мутахассисларнинг катта ва сермашқатли меҳнат маҳсули бўлган «Бобурнома» нашри аслият алифбоси — араб ёзувида тайёрланган биринчи оммавий нашр эканлиги билан ва бобуршуносликка қўшилган улуш сифатида қарилди. Айрим саҳр-хатолар кейинги нашрда инобатта олинди ҳамда ушбу нашр Афғонистонда бобуршуносликнинг янада ривожланишига туртки бўлади, деб умид билдирамиз.

Ансоридин ИБРОХИМОВ, филология фанлари доктори

«Ғарибингга тараҳхум айлагилким...»

Бошланиш биринчи саҳифада.

Хатто Ия Стеблеванинг фундамента- л тадқиқоти — «Бобур газаллари семантикаси» асарига ҳам Бобурнинг бир юз ўн тўққиз газали араб ёзувида берилиб, шу байт «анъанавий» тарзда: «Не ерда бўлсанг, эй гул, андадур чун жони Бобурнинг, Ғарибингга тараҳхум айлагилким, анда жонидур», деб эълон қилинган эди.

Фақат Н.Ҳотамов ва В.Раҳмонов нашрга тайёрлаган Бобур «Танланган асарлари»нинг («Уқитувчи», 1976, 1983) икки нашрида, Эргаш Очилов тузган Бобурнинг «Сочининг савдоси тушиди» («Шарқ», 2007) девонига ва шoirнинг «Ғарибинг андижоний- дур» («Шарқ», 2008) китобларида байт тўғри акс этган.

Бу масала кўтарилганида («Хуррият» ва «Андижоннома» газеталари, 2008) бирор ўзбек бобуршуноси ёки мумтоз адабиёт мутахассиси эътироз билдирмади. Матн ҳақиқати қарор топди. Зотан, ушбу байт мазмуни куйидагича ўта таъсирчан ва фикран ёрқиндир: Эй, гулдай севгилим, андижонлик Ғарибингга раҳм-шафқат қилгин, Сен қаерда бўлсанг, Бобурнинг жони уша ердадир. Ушбу байт Андижондан йироқларда — Кобулдан, Агрардами ёзилган экан. Бобурдек улуғ инсон ўзини андижонлик ғариб, дея гуё шайрига имзо қўйган бўлса, не ажаб?

Биз агар олдинги нашрлардаги...

дек байтнинг иккинчи мисрасини: «Ғарибингга тараҳхум айлагилким, анда жонидур» тарзида эълон қилсақ, икки нуксон содир бўлади: фикр ҳавода муаллақ қолади; ўринсиз, кўпол такрор юз беради. Чунки биринчи мисрада шoir «Сен қаерда бўлсанг — жоним уша ерда», деб айтади кўйганда. Бобурдай сўзда заршунос, маънода гавхаршунос шoir сўзларини котиблар тасодифан йўл қўйган хатолардан холис қила олсақ, хайрили иш бўлади, албатта.

2008 йилда Андижонда Заҳириддин Муҳаммад Бобур таваллудининг 525 йиллиги тантанаси кунини — 14 февралда Андижон шаҳри чорраҳалари ана шу байт ёзилган лавҳалар билан безалган эди. Шунинг учун ҳам Бобур жамоат фонди раиси Зокиржон Машрабов кўп ўтмай Бобурнинг Боғишамолда Бобур боғидаги ҳайкали белбонига ёриқ ҳарфларда шу байтни ёздирди:

Не ерда бўлсанг, эй гул, андадур чун жони Бобурнинг, Ғарибингга тараҳхум айлагилким, андижонийдур.

Энди Бобур номидаги миллий боққа қадам қўйиб, шoir сиймосига назар солган ҳар бир киши кўзи олдида ана шу байт яқриқаб кўриниб туради.

Ваҳоб РАҲМОНОВ, Халқаро Бобур муқофоти совриндори

«ЮЗ ОҲ, ЗАҲИРИДДИН МУҲАММАД БОБУР...»

Яқинда «Ўзбекистон» нашриётида Ўзбекистон халқ шoirи Сирожи- дин Саййиднинг устозлар мактаби ва тажрибасидан ибрат олиб ёзган «Юз оҳ, Заҳи- риддин Муҳаммад Бобур...» номли китоби чоп этилди. Китобдан шу номдаги дoston жой олган. Мазкур дostonда муаллиф янгича йўл, ўзига хос услубда шох ва шoir бобомизнинг руҳий ва қалбий кечинмалари, ўй ва эйтирбларини очиб беришга интилган. Навоийшунос олим Ваҳоб Раҳмонов китобга

Дoний ҳaмрoқ

ёзган сўнгсўзида таъкидлаганидек, мазкур дoston икки жиҳатдан аҳамиятлидир: биринчидан, ундаги шеърлар мумтоз адиб шина- вандалари эътиборини ҳозирги замон шеърияти- га жалб этади ва, иккин- чидан, ҳозирги замон адабиёти ишқибозини мумтоз адабиётини ўқишга рағбатлантиради. «Юз оҳ, Заҳириддин Муҳаммад Бобур...» китоби беш миң нусхада чоп этилган. Муҳаррир З.Ҳақимова.

Абдулла ШЕР

БУЛБУЛ ОҲАНГИН ИЗЛАБ...

ИЛТИЖО

Бунда ўтди не-не улуглар
Тарихларга доғру солганча
Ва дастаси чўрт синган туғлар
Тупроқларга қориши қанча.

Ҳар томчи сув бунда улғувор,
Достон сўрар шаънига биздан
Ҳар бир қумнинг зарраси номдор
Аждолларим қолдирган издан.

Қанча шодлик, қанча аламга
Шу ер қутлуг кўзгудир бутун.
Умр бергин, дейман Эгамга, —
Шу Ватанини қуйламоқ учун!

Орзунинг сандиқлари бўшаб бормоқда бир-бир,
Қани гавҳар забаржад, қани заррин захира?!
Қолган йўлимда энди дуч келмас менга Хизр,
Айланмагай бу палос учар гиламга сира.

Қизгалдоқди томини ҳилширатган ул гўша
Болалигим достонини қуйлаб турар осмонга
Сомоншувқодан чиққан исмаоқ, бугдой — ўша,
Фақат оёғим етмас бутун ёғоч нарвонга.

Болалик кўчасида мен кўтарган чанг ҳали
Ерга тушиб улғурмай сочларимга қўминни қор.

Дунё деган тулпорни миндим деб дабдабали,
Мен бор-йўни бўлибман унга оддий жилолдор.

Бир пайт исмим айтганда қизлар кўзгута қараб,
Юлдузлар жаранглаган, Оймомалар керишган.
Ўтиб кетган йилларни чақирсам бугун, ажаб,
Тоғлар ҳам, чарчадик, дер, акс-садо бериндан!

Балиқчининг тўридек илма-тешик бу фалак
Тутиб қололар экан на пучни, на сарани
Дўстларимни тополмай баъзан бўламан ҳалак, —
Қабристон майсалари тўсиб турар орани.

Булбул оҳангин излаб неча бор ғайрат билан
Буталар орасида тимдаланди ҳаёлим.
Кўкка отилиб чиқиб самовий ҳайрат билан
Гоҳ булутлар чангида қолиб кетди ҳилолим.

Мен тиниқ кўлмақларга ишонган эдим қанча,
Аксимни балчиқларга кўмиб ташлади улар.
Юлдузлар шуъласига баданини чайганча
Эртақдаги парилар бугун устимдан қулар.

Майли! Барибир бутун ёшлигимни ёқлайман
Доғишман сиполикнинг йўригидан чиқиб мен
Барибир гул истайман, гуланини хоҳлайман
Умримнинг ҳассасини заранг ерга суқиб мен.

ШОИРЛАР

Қунлар ўтар, ўтар ҳафталар,
Олиб учар умрни миллар.
Тўлиб борар бир-бир лафтарлар
Тўлмас ҳам, гарчанд кўнгишлар.

Баъзи шетьлар апордек пишган,
Баъзисининг андак хоми бор.
Лекин бари фалақдан тушган,
Биз билмаган асл номи бор.

Шоирларнинг осмоний иши,
Гарчанд ҳосил улдирмас ердан,
Лекин Ернинг юрак уриши
Эшитилиб туради шетьдан.

ЭСЛАШ

Ҳамён кичик, орзу катта, —
Тор хуржунга сиймайди.
Йўллар кўпу бошмоқ бир жуфт,
Оёқ кирса, чиқмайди.

Қарз сўрашлар жонга тегиб,
Лаънат айтиб ақчага,
Гоҳ «штатли» мардикормиз,
Гоҳ — қоровул боқчага.

Битта қалам, битта дафтар
Маърузада дастмоя, —
Худди найза-қалқон каби
Домлалардан ҳимоя.

Гоҳ атайин довдиратиб
Тажрибасиз домлани,
Хурмо деб тан олдирамиз
Сал қизарган олмани.

Гоҳ деканнинг хонасида
Қоқилганда чангимиз,
Миқ этмасдан ўтирамиз
Оқариброқ рангимиз.

Не бўлса ҳам, сессияда
Бир йўлни топамиз:
Йўқ деганда ҳаммасини
«Қониқарли» ёпамиз.

Хуллас калом, қирқ хунарга
Ўзни солиб кўрамиз.
Бирор ишни эпломасак,
Эплаб келар жўрамиз.

Ҳаёт қайноқ, баъзан қийноқ,
Лекин зўримиз, баланд руҳ.
Бирок гоҳ-гоҳ сездирмасдан
Кўксимиздан сизар уҳ.

Зерикас ҳам «ўқи-ўқи»,
Чала-чулла «ёз-ёз» данга,
Илм деган чўнг денгизга
Биз шўнғимиз оз-оздан.

Жамлағимиз диққатин зап,
Четдан кўрган қойилдир.
Кўнгл деган кургур, лекин
Боққа гапга мойилдир.

Яъни кўзлар домладау
Қулогимиз қизларда...
Сизда қандай — билмайман-у,
Шундай эди бизларда.

Икром ИСКАНДАР

ЎЙИНҚАРОҚ БИР ЮЛДУЗ САКРАР ТЕРАК ШОХИДА

Игнадай ялтиллар дарахт шоҳлари,
шамолда ип каби чувалашар нур,
қўл юзида гўё улкан кўзойнак,
муз остида сувдек тиниқдир шуур.
Тиниб-тинчимайди Табиат момо,
сандалга оқ кўрпа ташлаган кўйин
бўй етган шўх-шадлод қизига атаб
сеп тикиб чиқди бутун қиш бўйин.
Тўқсон кун кўз очиб-юмгунча ўтар,
ташвиш аригандек эриб битар қор.
Бир кун зеб бағишлаб сепга, қирларга
югуриб чиқди эрка қиз — Баҳор.

Ногоҳ кўз олдимни қоплади туман.
Билмасдан қаламини қайта қалашни
йўлни йўқотиб қўйган умуман,
бир мусофир каби йўлдан адашдим.

Кўксимдан потирлаб учди юрак —
гоҳ шахд қанотини бойлаган бу қуш
тентираб ўзини минг йўлга ураб,
гоҳо ўзини ҳам йўқотиб беҳуш
муаллақ ҳавога қотишган бир пат —
қўноғини излаб, гангиб талшангун...
Сен менга энг яқин йўлни кўрсат,
қандай борилди сенинг қалбинга?

Сени излаб йўл юрдим,
йўл юрсам мўл юрдим,
гоҳо олда, гоҳ орта,
гоҳ ўнгу гоҳ сўл юрдим.

Мен бир кўноқ йўловчи,
йўлим ҳисоб қилмадим,
йўллар сепга яқин ё
узоқ этди, билмадим.

Билганим, йўл — қўшигу,
айтиш йўлин билмасман,
сепга борар бор йўллар,
қайтиш йўлин билмасман.

ҲАР ГАЛ

Эшик кўнгириги чалинар секин.
Эришиб ҳомуза тортасан.
Лекин
асло шошилмайсан бориб очишга:
— Мўлтонни бўлса керак...
Бўсагада турар мўлтонни кўнглим.

Севмасингни айтдингми,
келмасингни айтдингми,
ёки кўзгута қараб
айтаилсамми ҳамон —
боқиб бирор тешикдан
овозингни эшитган,
ҳар қалай, бир нимани
билиб олган бу шамол.

Ўлай сени севгунча,
севай сени улғунча,
одам дегани шунча
қийнарни ошингни...
Кўча-қўйла увиллар,
увиллар том бошида,
дил хувиллар эшитиб
шамолнинг қўшиғини.

Еллари сочингдай таратар ифोर,
бўйинида ҳилшироқ сочинқидир.
Қошинг каби қора қалдирғочлари,
гуллар ақиқдир лабингдай,
осмон кўнглиндай очқидир...
Мен севиб қолган шу кўкларимнинг.

Кўнглимга қил сиймас.
Шамол берк лезазани
туртар тирсаги билан...

ҲЕЙ!

Турсангизчи, ушланг,
Ховангизга тушган
Бу ўрни Вақтин...

Ёз оқишми осмоннинг
оқаришиб дараси,
далаларга қулолар
юлдузлар шаршараси.
Ёришди кўнглим ҳам,
ё шундай тўюлади,
хаёлин юлдузлардай
шувуллаб қулолади.

Менга шунинг ўзи бас,
шунинг ўзи бахт кабир,
фақат оқимга қарши
сақраган баллиқ каби
ўйин билан қонмаган
соғинч ўртақ гоҳида...
Ўйинқароқ бир юлдуз
сақрар терак шоҳида.

ҲИҚМАТЛАР БЕШ ТИЛДА

Алишер Навоий асарлари республикаимизнинг кўплаб нашриётлари томонидан мунтазам нашр этилмоқда. Жумладан, «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси улуг бобокалонимиз ҳаёти, ижоди билан боғлиқ илмий ва бадиий асарларни кенг ўқувчилар эътиборига ҳавола этиб келаётир. Ойбекиннинг ҳам кирилл, ҳам латин алифбосида chop этилган «Навоий» романи, Омон Мухторнинг «Навоий ва расом Абдулхайр» асари, Навоий ҳиқматларига чизилган миниатюралар альбоми шулар

Рустам БОЙТЎРА

жумласидан. Унгача Навоийнинг «Бир парипай-кар гами» газаллар тўплами босилган эди. «Шарқ» нашриёти бу йил ҳам хайрли аънанани давом эттириб, ўқувчиларга янги бир китоб тўхта этди. Мазкур китобда улуг шоир ҳиқматлари жамланган бўлиб, улар бир йўла беш тилда — рус, ўзбек, инглиз, немис, француз тилларида берилган. Ҳиқматлар тўплами матбаачилик ижроси, зар муқоваси билан ҳам ўқувчи эътиборини тортиши шубҳасиз. Асар Алишер Навоий номидаги адабиёт музейи томонидан нашрга тайёrlанган.

Навоийхонлик анжуманлари

Камолотга интилган инсон юксалишнинг машаққатли йўлида, аввало, тоғдай суяч бўлган халқига таянади, ўз халқи маънавиятининг сарчашмаларидан илҳом ва мадал олади. Буюк аждолларимизнинг маънавий мероси ана шундай битмас-тутанмас илҳом манбаи. Шу маънода, улкан мутафаккир ҳазрат Алишер Навоий маънавийи биз учун баркамоллик мезонидир. Дарҳақиқат, муҳтарам Юртбошимиз «Юксак маънавият — енгилмас куч» асарида шундай ёзди: «Инсон қалбининг қувончу қайғусини, эзгулик ва ҳаёт мазмунини Навоийдек теран ифода этадиган шоир жаҳон адабиёти тарихида камдан-кам топилади. Она тилига муҳаббат, унинг беқийс бойлиги ва буюклигини англаш туйғуси ҳам бизнинг онгу шууримиз, юрагимизга аввало Навоий асарлари билан кириб келади».

Улкаимизда баҳор нафаси кеза бошлаган айни кунларда мамлакатимизнинг барча гўшаларида улуг бобокалонимиз таваллудининг 570 йиллигига бағишланган илмий, адабий-бадиий, навоийхонлик тадбирлари бўлиб ўтаётир. Навоий ҳақига юксак эҳтиром кўрсатилаётир. Чунончи, ЎЗР ФА Тил ва адабиёт институти ва Республика Ёзувчилар уюшмаси томонидан ташкиллаштирилган аънавий илмий анжуманинг навбатдаги йилгини институт директори, профессор Низомиддин Маҳмудов очиб, қутлуг айём билан анжуман иштирокчиларини қутлади. Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ шоири Абдулла Орипов ўзбек адабиётида Алишер Навоий аънавларининг барлаволиги ҳақида гапирди. Анжуман дастурига мувофиқ илмий маърузалар билан чиқиш қилган навоийшунос олимлар С. Ганиева, И. Ҳаққулов, Қ. Эргашев, А. Аъзамов, Х. Қўдратуллаев, С. Мелиев ва бошқалар улуг шоир ижодининг етакчи хуеунетларни, бадиий-эстетик, ижтимоий-сиёсий қарашлари ҳақида сўзлашди. Тадбир якунида «Фоний гулшани» китобининг тақдими бўлиб ўтди.

Ўзбекистон Миллий кутубхонасида ўтказилган илмий-адабий анжуманда кутубхона директори Абдуалом Умаров йиғилганларни «Алишер Навоий электрон кутубхонаси» билан таништирди. Тадбирда шоир газалларидан намуналар ўқилди, айрим газаллари шарҳланди ва уларга басталанган ашулар ижро этилди. Анжуманда Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ шоири Эркин Воҳидов, Ўзбекистон халқ ҳофиси Маҳмуджон Тожиев, филология фанлари доктори Иброҳим Ҳаққулов, Ҳамидулла Болтабоев ва бошқа олим ҳамда ижодкорлар улуг мутафаккир газаллари, навоийшуносликнинг долзарб вазиқалари ҳақида гапирдилар. Анжуман доирасида «Навоий ҳақиси — илҳом чаммаси» мавзусида китоблар кўргазмаси намойиш этилди. Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетига уюштирилган адабий-бадиий кечани университет ректори А. Исмоилов қисқача кириш сўзи билан очди. Тадбирда сўзга чиққан ЎЗР ФА вице-президенти академик С. Фуломов, Иордания Ҳошимийлар қиролигининг Ўзбекистондаги фавқулодда ва мухтор элчиси доктор Муваффақ Аждоунни йиғилганларни ҳазрат Али-

шер Навоий таваллудининг 570 йиллиги билан қутладилар. Таниқли навоийшунос олима С. Ганиева, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Муҳаммад Али даҳо шоиримиз меросини оламшумул ахамияти ҳақида фикр юритдилар.

Термиз шаҳрида Сурхондарё вилоят болалар ахборот-ресурс марказида «Навоий — сўз мулкнинг султони» мавзусида ижодий учрашув бўлиб ўтди.

Тадбирда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси вилоят бўлими масъул котиби Менгнор Олломурад, таниқли шоир Шафоат Раҳматулло Термизий, вилоят болалар ахборот-ресурс маркази директори Ҳамид Турақулов, «Сурхон ёшлари» газетаси бош муҳаррири Исроил Шомиров, ёш ижодкорлар Шахринисо Фарҳодова, Сирожиддин Иброҳимов Навоий ижоди ва ҳозирги адабий жараён ҳақида сўз юритишди. Термиз шаҳридаги 10-мактаб ўқувчилари Нафиса Сайдуллаева, Гулруҳ Ҳужамова, Сабрина Абдурахмонова, Зилола Исмоилова ҳамда Азиза Бўриева Навоий газалларидан ўқидилар.

Республика таълим марказида Алишер Навоий таваллудининг 570 йиллигига бағишланган «Жондин сени қўп севадим, эй умри азиз» мавзусида илмий-амалий анжуман бўлиб ўтди.

Шу муносабат билан Республика таълим маркази мутахассислари томонидан умумтаълим мактаблари ва мактабдан ташқари таълим муассасаларида Навоий ижодини ўрганиш бўйича методик тавсиялар ва қўлланмалар chop этилди.

Тадбирда адабиётшунос олимлар Умарали Норматов, Боқижон Тўхлиев, шоирлар Мирпўлат Мирзо, Турсун Али, Ахтамуқол Карим сўзга чиқиб, Алишер Навоий бонимизнинг ижодий мероси, ғазал ва достонларининг тили, фалсафаси, бадиий санъати ҳақида гапирдилар.

Алишер Навоий таваллудининг 570 йиллигига бағишланган тадбирлардан бири Олий ҳарбий божхона институтида бўлиб ўтди. Ўзбекистон Миллий университети доценти, филология фанлари номзоди, Раҳимбой Жумиёнов ўқилган Навоий газалларидан намуналар йиғилганларни хушуд этди.

Давлат божхона қўмитасида ўтказилган «Маърифат» кечаси ҳам муштов адабиётимизнинг буюк намояндалари Алишер Навоий ва Бобур Мирзо ижоди бағишланди. Тадбирни ДБК раиси ўринбосари Б. Раимов очиб, улуг шоирларимиз ижоди нафақат ўзбек ва туркий халқлар адабиёти, қолаверса, жаҳон адабиётининг ҳам бебаҳо бойлиги эканини алоҳида таъкидлади.

Тадбирда сўзга чиққан Тошкент давлат Шарқшунослик институти магистратура бўлими бошлиғи Алимулла Ҳабибуллаев, Жанубий Осиё тиллари кафедраси мудир, филология фанлари доктори Ансориддин Иброҳимов Навоий ва Бобур ҳаёти ва ижодининг янги қирралари ҳақида қизиқарли маърузалар қилишди.

Ҳусан ТАНГРИЕВ

Андижон заминиди 1483 йил 14 феврал, муборак жума кунининг оппоқ тонги ёришиб келмоқда... Қиш чилласи чиқиб бўлганига қарамай совуқ шашти су-саймаган. Изгирири... Тонг юлдузи — чўлпон ҳавонинг мусаффолигиданми, бошқа сабабданми, бугун ўзгача чарақлар, тонг ёришиб келаётганига қарамай, кетишга шошилмасди. «Қишнинг бир кунидан кўрқ» деганларидай, икки кун муқаддам ёққан қор бутун борлиқни яна оппоқ либосга буркаб қўйди.

Саройга муҳим давлат юмушлари билан таширғил буюрган ўзганлик икки мулозимнинг сўзларига қараганда, Олатог ва унинг доманасига тушган кечаги қор кўп қалин эрмиш... Бу — ёзи билан Ила-мишда зироат мезони — оби ҳаётнинг мўл бўлишидан далолат... Умар шайх Мирзо аркони давлатнинг мустаҳкамлиги йўлида бир неча содиқ беқларни олиб, қисқа муддатли сафар билан Ўш ва Марғинон қалъаларини кўздан кечириб келганини ҳисобга олганда: «Ҳар не бўлганда ҳам бу йил пойтахтда кишлаймен» — деган ақидада содиқ турибди... Мана, икки кундири, «Беш кунлик дунё» ташвишларини унутиб, атрофига салтанатнинг мавқибат аҳлини тўплаб олган ҳукмдор Заврақ тарафларда, тўқайзорлар ичида шикор билан машғул...

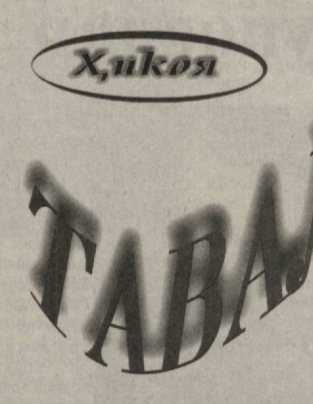
Сарой бир қарашда ҳар дамгидек сокин ва осойишта кўринса-да, кеча тундан бери подшоҳ хонадониди андак безовталиқ... Боиси суюкли завжалари — Қутлуг Нигорхонимнинг ой-қунари яқин, орзу-хавасларнинг тотли меваси — фарзанд қутилмоқда...

Хоним шохона безатилган кенг-мўл хошхонаси дахлизидида улуг ёшли доя — Хосият момо бош неча ҳамширалар паст овозда, нималарнидир сўхбатлашиб, Эсан Давлатбегимнинг боригина «киришми» деган сўзига маҳтал бўлиб ўтиришибди...

Суюкли қизининг бошида парвона бўлиб тонг оттираётган Пошшо буви нақшинкор кўш ёнига келиб, Маҳди улёнинг қулоғига ўзларининг «тилли»да (яна бир бор) далда бергивчи сўзлар айтиб, пешонасидан ўтиб қўйди...

Салтанатга валиаҳд — тахт вориси, сулола давомчиси — ўғил чақалоқ туғилишини на-лафақат подшоҳ хонадон эгалари, балки Тошкентдаги буюк

юрт хони, улуг ота — маърифат пешвоиси Султон Юнусхон ҳам кўп йиллардан буён муштоқлик билан кутар, тенгри рост келтирув шу сафар унинг истидиёси амалга ошгудек бўлса, эл-юртга, дунёвий ва ухровий илм соҳибларига дея яна беҳисоб ҳадялар улаштишини кўнглига тугиб қўйган эди. Ҳатто, хонадон хизматкорла-

ри энахони Сожидабуш ҳам кенг нақшинкор айвонда севинганидан қўйиб-пишиб, қандайдир юмушларни бажариб юрган бўлса-да, бир қулоғи ичкарида... Янги меҳмоннинг овозини қачон эшитарканман деб жони ҳалак...

Бир зум ўтиб, ёруғ жаҳонга, кўпдан бери қутилаётган чақалоқнинг йиғиси таралиб, бутун борлиқ жаранглаб кетгандай бўлди...

Сожидабуш қўлидаги бир даста идишни жапонга олиб боришга ҳам сабри етмай, апил-тапил шундоқ қор устига қўйди-да, ўзини ичкарига урди...

Йўлақда, қолиб чиқаётган ҳамшира билан тўқнашиб кетди... ва биринчи саволига «Ўйли» деган жавобни олгач, ўша тахлит ташқарига отилди... Қорда ноибалари ёнига ҳалқослаганча қолиб бораркан, оғзини тўлдириб: — Суюнчи

берингла! Пошшо буювим ўғил набири кўрдилар! Пошшо буювим ўғил набири кўрдилар! — дея хайқириб борарди... «Яхши хабарнинг қаноти бўлади» деганларидай, хушхабар бир зумдаёқ Арк ичига, кўп ўтмай бутун Фаргона мулкига тарқалди... Қувончларини ичига сийғди-ролмаётган Хосият момо ча-

да табассум билан жавоб қилди. — Ҳа! Тўғри айтадурсиз, момо, меннинг ҳам шундай деб эшитганим бор. Яна Яратганнинг ўзи билгувчирок! Унинг қарам кенг, қудрати улуг!... Минг бор шукрим, мана, му-родимиз ҳосил бўлди-ку! Ажаб-мас миттиёви ҳозирдаимизнинг овозлари етти иқлимга ҳам кетган бўлса! — деганча хос-хонасидан бир халта қумуш танга олиб чиқиб, чақалоқнинг бошидан нисор килди, сўнг ташқарида қаттиқ совуқни ҳам писканд қилмай ўз юмушларини елиб-югуриб бажараётган хизматкорлар устидан сочқи қилиб юборди...

Кўнглига ёруғлик тушган Пошшо буви қор устида сочилиб ётган дирхамларни дув этиб, донга ёпишган чумчуқлардай теришга тушган хизматкорларни элиб-югуриб кузатди, сўнг нигоҳини кўкка, парпираб турган Тонг юлдузига қаратди... Чўлпон, қўшининг бутун коинот узра таратиб бораётган заррин нурлари ортга «яширинганча» ўзининг фалак буржи бўйлаб сузиб кетган экан... Эсан Давлатбегим ҳозирга дунёга келган тахт ворисининг келажак ҳаёти билан боғлиқ ширин режалар оғушида бир зум турди-да, Яратганга шукроналар келтириш учун аста-аста босиб, жойнамозлар тўшаб қўйилган хона томон кетди...

Ҳукмдорнинг хос мулозимларидан Абу Шаҳобиддин шиговул эса бу муҳим муждадан Умаршайх Мирзони воқиф қилиб, суюнчи олиш учун отининг бошини шиддат билан Заврақ дехаши тарафга бурди... Чошгоҳа бормаи, саройдагилар шиговулни хушхабар битилган руқъа билан қалъанинг фарбий дарвозасидан чиқиб, Тошканга — Юнусхонга етказиш учун қуондай елиб бораётган арабий Зухал Тўриқ устида кўришди...

Дурбек КҮЛДОШЕВ

Буюк мутафаккир Алишер Навоий яшаган давр ва маданий муҳит Мовароуннахр ва Хуросон маънавий ҳаётида муҳим ўрин тутган. Бу даврда маданият ва санъат равнақ топган. Ҳиротда Шохрух, Самарқандда Улуғбек ривожлантирган Темурийлар меъморчилиги аъёнлари XV асрнинг иккинчи ярмига келиб, Хусайн Бойқоро замонасида, Навоийнинг давлат арбоби сифатидаги фаолияти даврида янада юксалди.

Алишер Навоий Самарқандда таҳсил олган вақтларида Темурийлар даври меъморчилигининг шох асарларини ўз кўзи билан кўриб, улардан хайратланган. Темур ва Улуғбекнинг маҳобатли бинолари, Регистон майдонидаги Улуғбек мадрасаси, Амир Темур жоме масжиди, Бибихоним мадрасаси, Шохизинда мажмуалари шоир қалбидан жой олган. Навоий бу шаҳарни "Самарқанди фирдавсмонанд" деб таърифлаши бежиз эмас. 1465 йили Самарқандга келиб тўрт йил давомида Улуғбек, Фазлulloҳ Абуллайс, Аҳмад Ҳожибек мадрасаларида астронимия, математика, муҳандислик, ҳикмати нуҷумдан сабоқ олган эди. Улуғбек расадхонасини зиёрат қилиб, уни "Ҳажон ичра яна бир осмон" дея таърифлаган.

Хирот шаҳридаги Жоме масжидининг тоқиси ва мақсураси Хусайн Бойқоро даврида бўлиб ўтган зилзила натижасида шикастлангани ҳақида маълумот келтирилган. Амир Алишер Навоий ана шу бинони қайта таъмирлашдек масъу

сини хайрли ишлар эвазига сарф қилган". Мутафаккирнинг меъморчиликка доир қарашларида оддий фуқаролар манфаати билан бирга Нақшбандия тариқати ёки дарвешларнинг сулуқ йўлидаги ҳақиқатга эришиш ҳаракатларига ҳисса қўшиш мақсади ҳам бўлган. Хондамир ўзининг "Мақорим ул-ахлоқ" асарида бу ҳақда шундай ёзади: "...бу қаромат эгаси Амир мансабдорлик кунларида, фуқаро ва дарвешларнинг фаровонлиги, ғариб ва мусофирларнинг фароғати учун Хуро

сарларда бундай бинолар сон-саноксиз бўлган. Хирот Жоме масжидининг жанубида Навоий томонидан бунёд этилган муҳташам бинолар мажмуаси таркибида "Шифоия" иншооти ҳам шифохона, ҳам талабалар учун тиббий билим маскани бўлиб хизмат қилган. Шифохона қаршида "Сафоия" ҳаммоми қурдирилган, унинг олдида ховуз қаздирилиб, харсанг тошлар билан мустаҳкамлаган.

УЛУҒ ШОИРНИНГ МЕЪМОРИЙ МЕРОСИ

улиятли ва ўта мураккаб ишга "хайру соҳаватли бинокор" сифатида бел боғлайди, "шарофатли масжид" биносини янгилаш ва ўша олий намозгоҳ асосларини мустаҳкамлаш ишини жадаллаштиришга асосий эътиборини қаратади. Уч-тўрт йилга мўлжалланган иш олти ойда ниҳоятга етказилди, деб ёзади Хондамир. Масжиднинг безак ишларини машҳур Мирак Нақшо бошичилигидаги уста-хунрандлар бажарганлар. Уни битирган ва безаган усталар сони қарийб юзтага борган. 1500 йил 16 март куни Жоме масжидининг қайта тикланиши муносабати билан "товфиқ ва тадбир эгаси амир Алишер" юртва катта ош бериб, зиёфат вақтида иморат қурилишида иштирок этган усталарга қимматли совғалар тақдим этади.

Самарқанд ва Мовароуннахрнинг маҳобатли обидалари, бир-биридан кўракам боғ ва саройлари Хусайн Бойқоро салтанатида вазирилик вазифасида ишлаётган шоирни бунёдкорликка илҳомлантирган бўлса ажаб эмас. Сўнгги Темурийлардан бири бўлган Хусайн Бойқоро ҳам улкан бинолар қурилишига ҳазм этган. Унинг бундай ишларга қўл уришида, асосан, бош вазири Алишер Навоийнинг хизмати катта эди. Навоий бутун куч-ғайратини халққа, эл-юртга хизмат қиладиган иншоотлар бунёд этишга қаратган.

Навоийнинг меъморчиликка доир фаолияти кўп қирралидир. Аввал қурилган муҳташам биноларни замона талабларига мослаб таъмирлаш, масжиди хонақоҳ қуриш, салтанатнинг турли худудларидан келган савдогарлар, сайёҳлар, дарвешлар кўним топадиган раҳбатларни, кўприк ва сугориш иншоотлари, халқ саломатлиги йўлида шифохоналар, ҳаммомлар қуриш, боғ ва кўшклар барпо этиш шулар жумласидандир.

Навоийнинг меъморчилик соҳасидаги таъмирлаш ишларини Хуросоннинг кўплаб шаҳар ва қишлоқларида ҳам олиб борди. Манбаларда 12 та масжидни қайта тузатирилган, машҳур Кобус минорасини, Аслон-Ҳожиба работини қайта таъмирлагани ҳақида маълумотлар келтирилади. Шунингдек, аҳоли тураржойлари, кўприклар, ариқларни тузатишга ва бошқа хайрли ишларга ўз маблағидан сарфлаган. Мирзо Муҳаммад Хайдарнинг "Тарихи Рашидий" рисоласида кўрсатилганича, "Алишербекнинг ҳар йилги даромади ўн саккиз минг 'шоҳруҳия' динорини ташкил қилиб, у бу маблағнинг барча

сон атрофларида кўп миқдорда хонақоҳ, раҳбат, ховуз ва ҳаммом қурган". XV асрнинг иккинчи ярмидан Алишер Навоий бутун Хуросон бўйлаб қарвонсарой-раҳбатлар қурдирилган, бузилганларини эса таъмирлаб тузатирилган. Шулардан бири Хирот атрофидаги Морўчоқ деган ерга олиб борадиган қадимий қарвон йўли бўйида Қўшрабат (ёки Морўчоқ работи) ярим вайрона ҳолда сақланиб қолган. Маҳаллий аҳоли уни Алишер Навоий томонидан қурилган деб билади. Навоий Афғонистон, Эрон, Туркистон худудларининг катта қисми таркибида бўлган Хусайн Бойқоро салтанатининг чекка ўлкаларида ҳам кўплаб қарвонсарой-раҳбатлар қурган.

Инглиз олими Д.С.Тримингем "Суфийские орден в исламе" (М.1989) асарида Навоий 90 та раҳбат қурдирган деб кўрсатиб ўтади. Навоий қурдирган хонақоҳларда ўтказилган тадбирлар ҳақидаги маълумотлар ҳам қизиқшарли ўргатади. Хондамирнинг ёзишича, "Халосия" хонақосида, "Ихлосия" мадрасасида ҳар куни мингдан ортиқ заиф ва мискинларга дастурхон ёзилиб, улар лезиз таомлар билан тўйдирилган. Ҳар йили муҳтоҳларга кийим-бош улашилган.

Навоийнинг бунёдкорлик фаолиятидаги саъволи ишлардан яна бири жамоат шифохоналари ва ҳаммомлар меъморчилигидадир. Марказий Осиёда шифохона ва ҳаммомлар қурилишига азалдан катта эътибор берилган. Бу турдаги иншоотларга оид маълумотлар IX-X асрларга тааллуқли. Жамоат шифохоналари қурилиши Шарқнинг нуфузли шаҳарларида доимо ривожланиб, давом этиб келган. Манбаларга қараганда, Самарқанд, Марв, Бухоро, Қўҳна Урганч, Хирот, Фазна, Рай, Бағдод, Хамедон, Исфажон каби ша

ҳарларда бундай бинолар сон-саноксиз бўлган. Хирот Жоме масжидининг жанубида Навоий томонидан бунёд этилган муҳташам бинолар мажмуаси таркибида "Шифоия" иншооти ҳам шифохона, ҳам талабалар учун тиббий билим маскани бўлиб хизмат қилган. Шифохона қаршида "Сафоия" ҳаммоми қурдирилган, унинг олдида ховуз қаздирилиб, харсанг тошлар билан мустаҳкамлаган.

Урта асрларда ҳаммомлар фақат ювиниш учун эмас, балки тиббий-гиений мақсадларга хизмат қиладиган услубда бунёд этилган. Шунингдек, ҳаммомлар таркибида хордиқ чиқариш, дам олиш, учрашув учун мўлжалланган алоҳида хоналар мавжуд бўлган.

Хуросон шаҳарларида Мовароуннахр шаҳарларига нисбатан сув танқис бўлгани сабабли, Навоий ховуз, сардоба, яхтанглар (муз сақланадиган иншоот) қуришга ҳам эътибор берган, кўплаб ховузалар қурдирган, кўприк ва тўғонлар бунёд этилган. Уларнинг айримлари тош, мрамардан қилинган. Бу турдаги иншоотлар ҳақида тўлиқ тасаввур ҳосил қилиш учун Бухоро шаҳридаги атрофи тош билан терилган тўрт, саккиз қиррали ховузаларни, Қаршидаги қадимий кўприкларнинг меъморий кўринишини

эслаш мумкин. Навоий Хуросонда бир қанча булоқлар очтириб, каналлар қаздиради, ариқ олдириб сув чиқаради. Улуғ шоир боғ тузиш санъатидан, боғ меъморчилиги услубларидан яхши хабардор бўлиб, кўп ерларда боғ ташкил этган, боғ кўшкларни қурдирган. Албатта, бу боғлардаги иншоотлар Амир Темур ва Улуғбек яратган боғ ва саройлардек, фақат аслзода ва ҳукмдорлар сулоласи учун эмас, балки оддий фуқароларнинг ҳам дам олишига мўлжалланган хибоб ва чорбоғлар бўлган.

Алишер Навоий даври меъморчилиги ҳақида тарихчилар келтирган айрим маълумотларнинг ўзидек буюк шоир ва давлат арбобининг бунёдкорлик соҳасида олиб борган ишлари кўлами кенг ва турли-туманлигини яққол кўрсатади. Юқорида айтилганлар Навоий қурдирган иншоотларнинг фақат бири қисми ҳолос. Алишер Навоийнинг Хуросон — ҳозирги Афғонистон, Жанубий Туркманистон, Шарқий-шимолий Эрон худудларида ҳозирча аниқланмаган яна кўплаб обидалари мавжудлигига шубҳа йўқ.

Алишер Навоий — 570

Ю РАКЛАРДАН РАКЛАРГА

Бугун санъат соҳасида жиддий ижод қилаётган ва кўшиқлари билан барча қалбларга бирдек кириб бораётган ёш хонандаримиз сафи кенгайиб бормоқда. Шу билан бирга, замонавий эстрада йўналишида кўшиқ кўйлаётган айрим ёш хонандаларнинг сўзга, мусиқага кўр-кўрона ёндашганлиги муҳлислар қалбида эътироз уйғотмоқда. Холбуки, ҳар бир кўшиқ сўзи замирида ўзига хос маъно, ибрат бўлсагина, уни тинглаганининг ҳам қуйлаган одамнинг ҳам дили ярайди, кўнгли кўтарилади ҳамда ўзига маънавий озиқ олади.

Шунингдек, эстрада билан рақснинг кичик қисмида ҳамда ўзига хос маъно, ибрат бўлсагина, уни тинглаганининг ҳам қуйлаган одамнинг ҳам дили ярайди, кўнгли кўтарилади ҳамда ўзига маънавий озиқ олади. Албатта, яхши кўшиқ ўз-ўзича юзага келмайди. Бу борада шоир, композитор, хонанда ҳамкорлигининг аҳамияти катта. Аммо бу ҳамкорлик асрлар давомида шаклланган аъёнларга асосланма, улардан баҳра олиб ривожланмаса, катта натижаларга эришиш мумкин эмас. Шу боис санъат аҳли ҳаммиса ижодда аъёнлар давомида шаклланган аъёнларга асосланма, улардан баҳра олиб ривожланмаса, катта натижаларга эришиш мумкин эмас.

Албатта, яхши кўшиқ ўз-ўзича юзага келмайди. Бу борада шоир, композитор, хонанда ҳамкорлигининг аҳамияти катта. Аммо бу ҳамкорлик асрлар давомида шаклланган аъёнларга асосланма, улардан баҳра олиб ривожланмаса, катта натижаларга эришиш мумкин эмас. Шу боис санъат аҳли ҳаммиса ижодда аъёнлар давомида шаклланган аъёнларга асосланма, улардан баҳра олиб ривожланмаса, катта натижаларга эришиш мумкин эмас.

Эркин ва самимий руҳда ўтган кечани Ўзбекистон халқ шоири Икбол Мирзо олиб борди. Кечадан сўз олган Озодбек Назарбеков марказ ашиқлари санъатни чинакам севаган ва шу йўлда ўз ўрнига эга бўлишни истаган ёшлар учун доимо очик эканини таъкидлади. "Навоийни соғиниб..." адабий-бадий кечаси марказнинг дебона иши ҳисобланади. Маъмур тадбирида сўзга чиққан шоирлар, санъаткорлар ва олимлар Навоий газалларининг мумтоз ашулчилик санъати ривожига бекиёс ўрни, бугунги кундаги аҳамияти борасида сўз юритишди. Шейърлар кўшиқларга улашиб кетди.

Адабий-бадий кечадан сўз олган Озодбек Назарбеков марказ ашиқлари санъатни чинакам севаган ва шу йўлда ўз ўрнига эга бўлишни истаган ёшлар учун доимо очик эканини таъкидлади. "Навоийни соғиниб..." адабий-бадий кечаси марказнинг дебона иши ҳисобланади. Маъмур тадбирида сўзга чиққан шоирлар, санъаткорлар ва олимлар Навоий газалларининг мумтоз ашулчилик санъати ривожига бекиёс ўрни, бугунги кундаги аҳамияти борасида сўз юритишди. Шейърлар кўшиқларга улашиб кетди.

Нафиса ИСМАТУЛЛАЕВА

МИЛЛИЙ МУЛТФИЛМЛАРИМИЗ ЯНА ЭКРАНДА

Буюк шоир ва давлат арбоби Алишер Навоий таваллудининг 570 йиллигига мамлакатимиз мултипликаторлари ҳам ўз совғаларини тайёрлашди. Ўтган йили "Ўзбекино" Миллий агентлиги давлат буржуртмасига кўра мумтоз адабиётимиз намуналарини асосида анимацион филмлар яратиш ишига дастлабки қадам қўйилди ва миллий мултипликациямизда илк бор Алишер Навоий асарлари мотивлари асосида иккита филм ишлан-

ди. Филмларни таниқли режиссёрлар Нозим Тўлаҳўжаев ва Мавзур Маҳмудов суратга олишди. "Ўзбекфильм" киностудиясида яратилган "Фарҳод ва Ширин", "Шер билан дуррож" номли мултифилмларни яратишда ижодкорлар катта изланиш олиб боришди. Навоийшунос олимлар ва адабиётшунослар билан ҳамкорликда филмнинг адабий сценарийлари талаб даражасида бўлишига эришилди. Анимациянинг чизма-компью-

тери услубида мазкур филмларни яратишга соҳанинг тажрибали мутахассислари, мултипликаторлар ҳамкорлиги билан асарлар орқали танишди. Мактаб ўқувчиларининг Навоий асарларини, умуман мумтоз адабиёт намуналарини ўқишга, унинг мазмунини тушунишга бироз қийналиши табиий. Шунини ҳисобга олиб, ўқувчиларни ёшлигиданоқ мумтоз адабиётимиз асарларига қизиқтириш, улар билан таништириб бориш ва асарлар мазмунини тўғри таҳлил қилишга ўргатиш мақсадида киноижодкорлар миллий мултифилмларга Навоий асарларини асос қилиб олишни режалаштиришди.

Ўтган асрда ўзбек кино усталари Алишер Навоий асарлари ва ҳаётига бағишланган филмлар яратишган. Аммо мултипликация соҳасидаги бу бўшлиқ анчадан буюн соҳа вакиллари йилангириб келаятган эди. Очиги, ўзбек мултипликацияси бугунга келиб анча ривожланган бўлса-да, мумтоз адабиётимизга, жумладан,

Алишер Навоий асарларига умуман мурожаат қилинмаган. Шундай экан, Навоий асарларини катта экранларга олиб чиқиш ва ўқувчи-ёшларни мумтоз адабиётга қизиқтириш нафақат адабиёт аҳли, шунингдек, санъат аҳлининг ҳам муҳим вазифаларидан биридир. Яқин кунларда, Навоийнинг "Саъбаи сайёр" дostonи мотивлари асосида "Меҳр ва Суҳайл" номли янги мултифилмни суратга олиш режалаштирилмоқда. Миллий мултипликациямизда Алишер Навоий асарлиги асосидаги филмларнинг кўпайиши ва шу орқали ёшларни миллий маданиятимизга муҳаббат руҳида тарбиялаш ижодкорларининг асосий мақсади саналади. Бундан ташқари, мумтоз адабиётимизнинг нодир намуналарини асосида яратилган миллий анимацион филмларимизнинг халқаро кинофестивалларда иштирок этиши, буюк аждодларимиз, уларнинг ижодини дунёга танитишда катта имконият эканини унутмаслигимиз лозим.

Дилфуза МАРДОНОВА "Ўзбекино" миллий агентлиги ходими

ИЖОДИЙ ЧЎҚҚИЛАР ҲАЛИ ОЛДИНДА

Узоқ йиллардан буюн Мўқимий театрида муваффақиятли ижод қилиб келаётган Тоҳир Раҳимов бугун ўз муҳлисларига эга санъаткорлардан. Тоҳир талабалик давридаёқ театр режиссёрлари эътиборига туша бошлаган. Унинг барваста кўриниши, бутун сахнани эгаллашга қодир жарангли овози қаҳрамонлик ампуласидаги ролларни ижро этишида кўл келади. 1975 йили Тошкент театри ва рассомлик санъати институтини тавомлаш вақти ёш актёрнинг ижодий репертуарида профессионал сахнада яратилган бир қанча катта-кичик роллари бор эди.

Тоҳир Раҳимов ижодини кузатадиган бўлса, профессионал актёр сифатида ўзига билдирилган ишончнинг оқлиди, деб бемалол айтиш мумкин. Унинг "Нурхон" мусикали драматизи (К.Яшин, Т.Жалилов)даги Хайдар, "Паранжа сирлари" (Ҳамза, Т.Жалилов)да Рустам, "Навоий Астрообда" (И.Махсум) мусикали драматизида шайх Бехлуд, "Ҳижрон" (Озарбойжон драматурги Ўрхон Собит ўғли)да Ўрхон каби ранг-баранг характердаги роллари мутахассислар ва муҳлислар эътирофига сазовор бўлган.

Тоҳир Раҳимовнинг бугунги ижоди ҳам анча самарали кечмоқда. Абдулла Қаҳҳорнинг "Тобутдан товуш" асари асосида сахналаштирилган "Айрим нусхалар" мусикали комедиясидаги Суқсуров роли актёр ижодида катта янгилик бўлди. У бу образ қиёфасида бойликка муккасидан кетган одам ҳеч қандай ёвузликдан қайтмаслигини ёркин ва ишонарли ҳолатлар орқали гавдалантириб бера олди. Суқсуров образи орқали актёр ижодий қаҳрамонлар қатори салбий қаҳрамонларни ҳам маҳорат билан ижро эта олишини намойиш қилди.

Тоҳир Раҳимовнинг бугунги ижоди ҳам анча самарали кечмоқда. Абдулла Қаҳҳорнинг "Тобутдан товуш" асари асосида сахналаштирилган "Айрим нусхалар" мусикали комедиясидаги Суқсуров роли актёр ижодида катта янгилик бўлди. У бу образ қиёфасида бойликка муккасидан кетган одам ҳеч қандай ёвузликдан қайтмаслигини ёркин ва ишонарли ҳолатлар орқали гавдалантириб бера олди. Суқсуров образи орқали актёр ижодий қаҳрамонлар қатори салбий қаҳрамонларни ҳам маҳорат билан ижро эта олишини намойиш қилди.

Учрашув

Шунингдек, унинг "Бу телба хонадон" (Рашид Нури Гунтекиннинг "Ҳалала" комедияси асосида)да Салоҳий, "Синфоз ёки кувейлик номзод" (Усмон Азим, Аваз Мансуров) мусикали фарсида Чаман чойхоначи, "Жайдари келин" (Нурулла Аббосқон, Ойдин Абдуллаева)да Вали ота, "Бу чоллар,

ёмон чоллар" (О.Ҳакимовнинг) комедиясида Қандақ чол каби роллари кўпчилик томошабинлар юрагидан чуқур жой олиб келмоқда. Абдулла Қодирийнинг "Ўткан кунлар" романи асосида яратилган "Оталар ва Кумушбоби" (Ж.Жабборов, С.Юсуповларнинг) мусикали драматизида Т.Раҳимов Юсуфбек хожи образига ўзига хос услубда ёндашди. Юсуфбек хожи сўнгги йилларда актёрнинг Мўқимий театри сахнасида яратган энг кўзга қўринарли ролларидан бири бўлди. Кўштар қаҳрамон қиёфасида Шарқ кўшиқларига хос донишмандлик, етти ўйлаб иш қиладиган фозил инсон қиёфасини гавдалантиришга алоҳида эътибор қаратган. Унинг сўзлари ва сахнадаги ҳаракатларида салобатли, кўринишидан эски Тошкент аслзодаларига хос мағрурлик сезилади. Юсуфбек хожи образи Т.Раҳимовнинг актёр сифатидаги салоҳиятини яна бир бор намойиш этди.

Актёрнинг фаол ижодий изланишлари Мўқимий театрининг энг забардаст вакиллари қаторида эътироф этилишига асос бўлади. У фаолияти давомида комик пландаги қаҳрамонлар билан бирга, чуқур психологик ролларни яратиш учун ҳам ижодий куч-қувватга эга эканини намойиш этолди. Унинг руҳиятидаги самимийлик, меҳнатсеварлик, ишга қаноқлик тахсинга сазовор. Шу ўринда Т.Раҳимов фаолияти борасида маълум бир хулосалар ясашга ҳали эрта, деб ўйлаймиз. Чунки у забт этишни лозим бўлган асосий ижодий чўққилар ҳам олдинда.

Тўра МИРЗО, ЎЗМУ журналистика факултети катта ўқитувчиси

Бадий академиянинг марказий кўрғазмалар залида улғу шоирларимиз Алишер Навоий таваллудининг 570 ҳамда Заҳириддин Муҳаммад Бобур таваллудининг 528 йиллигига бағишланган расом Темур Саъдуллаевнинг "Аждодларимизни эслаб" номли кўрғазмаси очилди. Унда рассомнинг ўттизга яқин рангтаъсир асарлари ва безаган китоблари намойиш этилмоқда.

Темур Саъдуллаевнинг бу мавзуга қўл уриши бежиз эмас. Унинг ижодий фаолияти шаклланишида Ўзбекистон халқ рассоми Чингиз Аҳмаров ва таниқли навоийшунос олим Ҳамид Сулаймонов билан бўлган учрашувларнинг аҳамияти катта.

Жиззахлик ёш Темурнинг қаламсуратларини кўрган Чингиз Аҳмаров унга Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университетининг "Бадий графика" факультетига ўқишга киришни маслаҳат беради. Унинг илк асарлари билан танишган Ҳамид Сулаймонов эса, Темурни Алишер Навоий номидаги давлат Адабиёт музейида ишга тақлиф этади. Музейда ишлаш чоғида "Навоий лирикиси" мавзуда диплом ишини ёқлайди.

Темур кейинчалик устози Чингиз Аҳмаров билан ижодий ҳамкорликни давом эттириб, Самарқанддаги "Юлдуз" чойхонаси, Бухородаги Маданият саройи, Санъатшунослик институту биноларини деворий суратлар билан безаган.

Рассом Ибн Синонинг 1000 йиллигида давом эттириб, Самарқанддаги "Юлдуз" чойхонаси, Бухородаги Маданият саройи, Санъатшунослик институту биноларини деворий суратлар билан безаган.

Рассом Ибн Синонинг 1000 йиллигида давом эттириб, Самарқанддаги "Юлдуз" чойхонаси, Бухородаги Маданият саройи, Санъатшунослик институту биноларини деворий суратлар билан безаган.

Кўрғазма залларида давом эттириб, Самарқанддаги "Юлдуз" чойхонаси, Бухородаги Маданият саройи, Санъатшунослик институту биноларини деворий суратлар билан безаган.

Рассом Ибн Синонинг 1000 йиллигида давом эттириб, Самарқанддаги "Юлдуз" чойхонаси, Бухородаги Маданият саройи, Санъатшунослик институту биноларини деворий суратлар билан безаган.

Суннат АСТАНОВ Алексей ПОПОВ олган сурат

Бошланчи биринчи саҳифада.

“Бобурнома”да эса биз Навоий асарлари ҳақида батафсил, аниқ маълумотларни кузатами. Албатта, бунга Бобурнинг Навоий билан нисбатан бир маконда бўлганидан ташқари, унинг ижоди давр адабиёти билан узвий боғлиқлиги, давр шoirларига сардорлиги ҳам сабаб бўлган. Бобур Навоий асарларининг биринчи мунаққиди сифатида асарлари номларини “Бобурнома”да келтириши улғун шoir эътибори ва ҳурмати қатори, унинг ижодини юксак даражада тасаввур қила олганлигини ҳам билдиради. “Олти маснавий китоби назм қилибтур, беши “Хамса” жавобида, яна бири “Мантқиқ ут-тайр” вазнида “Лисон ут-тайр” отлик. Тўрт ғазалиёт девони тартиб қилибтур: “Фаройиб ус-сиғар”, “Наводир уш-шавбод”, “Бадойи ул-васат”, “Фавоид ул-кибар” отлик...”

Хар иккала адиб Алишер Навоийнинг саховати, бунёдкорлик ишларига юқори баҳо берганлар. “Бобурнома”нинг қисқабанлиги, унда тарих воқеалари кенг камраб олинганлиги ҳамда Бобур яшаган пайтда Навоий томонидан бунёд этилган “бинои хайр”лар қад ростлаб тургани, камолга етган шoirлар ҳали ҳаётлиги боис, муаллиф тафсилотга берилмади: “Аҳли фазл ва аҳли хунарга Алишербекча мураббий, ва муқаввий маълум эмаским, ҳаргиз пайдо бўлмиш бўлмай. Устоз Қулмуҳаммад ва Шайх Нойи ва Хусайн Удийким, созда саромад эдилар, бекнинг тарбият ва тақвияти била мунча тараққий ва шуҳрат қилдилар. Устоз Бехзод ва Шох Музаффар тасвирда бекнинг сая ва эҳтимоми била мундоқ машҳур ва маъруф бўлдилар. Мунча биноий хайрким, ул қилди, кам киши мундоққа муваффақ бўлмиш бўлмай”.

Муҳаммад Хайдарнинг “Тарихи Рашидий”сида Навоийнинг хайру саховати, шoirдешалиги, илм, адабиёт, санъат аҳлига қўрсатган ҳошимлигига оид маълумотлар кўп жиҳатдан Бобурнинг юқоридаги маълумотларини тўлдириб келади. Тарихий асарлардан маълумки, Навоий Хусайн Бойқаро вазир сифатида, ўзи эга бўлган бойлики хайри ишларга сарфлаган. “Тарихи Рашидий”даги маълумотлар нафақат Бобурнинг бу мавзуга оид фикрларини бойитиши, балки кўп жиҳатдан Навоийнинг яратган “мунча биноий хайр” ишлари шарҳини келтириши, улғун шoirнинг нақадар ҳимматда феълӣ келлиги, нафақат ижоди билан, балки тўллаган хазинасини ҳам халқ манфаати йўлига сарфлаганининг аниқ ифодасини беради: “Шундай қилиб ўша замонда халқнинг турли тоифалари ичидан фозил, беғазир инсон-

лар чиққани унинг (Навоийнинг — Х.К.) саяъ-ҳаракатлари туфайлидир. У Мир сифатида шундай жидду жадд кўрсатдики, натижада катта бойлик тўпланди, деҳқончиликдан ва бошқа тарафлардан тушган куллик даромад ўн саккиз миң шохруйини ташкил этган. У амирлик мансабининг барча жиҳатларини — хизматкорларни, мулозимларни, хазинани, сайсхонани, подшоҳлик иморатларини у Султон Хусайн Мирзонинг нойиби амир Бобо Алига топширган, бу ўша даврнинг буюк сипоҳларидан эди. Мир Алишер амалдорлик ишларини йиғиштириб

улар ҳақида батафсил тўхталмай-миз. “Тарихи Рашидий”да ҳам юқоридаги шахсларнинг номлари зикр этилган ва уларнинг Навоий билан боғлиқ жиҳатлари ҳақида сўз юритилган. Биз Навоий шахсияти билан бевосита боғлиқ Жомий ва Биноийга Бобур ва Хайдар баҳоларини қисқалашни маъқул кўрдик. Заҳириддин Бобур Абдурахмон Жомийга оид маълумотни Хусайн Бойқаро салтанати давридаги шуҳратлар зикрида келтиради: “Шуҳрадин: бу жамънинг саромад ва сардафтери Мавлоно Абдурахмон

бўлган ўринлардагина мурожаат этганлигини кўраимиз. “Тарихи Рашидий”да эса бу масалага алоҳида эътибор қаратилган. Хайдар Жомийнинг сермахсул ижоди ҳақида боғлиқ жиҳатлари ҳақида сўз юритилган. Биз Навоий шахсияти билан бевосита боғлиқ Жомий ва Биноийга Бобур ва Хайдар баҳоларини қисқалашни маъқул кўрдик. Заҳириддин Бобур Абдурахмон Жомийга оид маълумотни Хусайн Бойқаро салтанати давридаги шуҳратлар зикрида келтиради: “Шуҳрадин: бу жамънинг саромад ва сардафтери Мавлоно Абдурахмон

хуш ёқиб, уни охирига етказган. Мана ўша матлаб: **Бошимиздан соя сарви қадинг кам бўлмасун, Зоти покнинг бўлмасун, оламу одам бўлмасун.** Агарчи Хайдар бу мисолларни Навоийнинг адабий-эстетик даражасини белгилаш, ўзи таъкидлагандек, “Мир Алишергача бирорта шoirда шеърни давом эттириб ниҳоятга етказиш қобилияти бўлмаган”, деб шoir салохиятига баҳо берса ҳам, у бу мисолларни Навоий ва Биноийнинг “фикрий жанглари” мисолида фойдаланади ва бу борада ўз қарашларини баён этади.

Бобур ёзади: “Алишербекнинг мизоқи нозуклик била машҳурдур. Эл назокатини давлатининг гуруридин тасаввур қилур эдилар. Андоқ эмас экандур, бу сифат анга жибилийи экандур. Самарқандда эканда ҳам ушмундоқ нозук мижоз экандур”.

“Тарихи Рашидий”да ҳам биз Навоийнинг бу хислати ҳақида ўқий-миз. Хайдар Навоийнинг фазилатларини меҳр билан баён этар экан, энг аввало, унинг зуқко шахслиги, ўз даври кишиларни инсоф, инсоний бурч, илм олиш ва ижод билан шуғулланиш, табиатлариди кишиларга ғамхўрлик қилиш, одамларга яхшлик қилиши касб этиш каби хислатларни тарбиялашни шoir айтаганлигини, шунга қарамадан шoir буюқлигини кўролмаганлар ундан нуқсон қидиришга ҳаракат қилганини айтади: “У беҳад зуқко ва заковатли киши эди. У бошқаларда ҳам худди шундай фазилатлар бўлишини хоҳлар, бунга эришиши қийин бўлар, шундан одамларга гинахонликлар содир бўларди. Унинг нозиктаблуги ва тез ранжиб қолиш хусусиятидан бошқа камчиликларини топишолмаган. Гарчи у фозил ва беҳад давлатманч киши бўлса-да, бутун қимматли ҳаётини нафсини тийиш ва хайрли ишлар билан ўтказди.

Байт: **Теран денгизлардан гавҳар-дур унар, Нисона кераги — яҳин бир хунар.** Демак, Мир Алишернинг битта камчилиги, яъни нозикмихोजлигидан ўзгаси бутунлай фазилат эди”.

Шундай қилиб, биз ҳазрат Алишер Навоийга унга замондош бўлган икки йирек адиб Заҳириддин Бобур ва Муҳаммад Хайдар қарашлари орқали ёндашишга ҳаракат қилдик. Навоийнинг ҳаётлигидаёқ шунчалик шуҳрат топгани, ўздан ўлмас асарлар, эзу амаллар қатори юзлаб шoirлар қолдиргани бугунги кун учун ҳам юксак даражадаги ибрат мактабидир.

Хасан ҚУДРАТУЛЛАЕВ,
филология фанлари доктори, Халқаро Бобур муқофоти совриндори

“...Ҳеч ким Мир Алишер Навоийчалик жавоб ёзолмаган”

“Бобурнома” ва “Тарихи Рашидий”да Навоий сиймоси

Тарихи рашидийда Навоийнинг қисқабанлиги ҳақидаги сурат.

кўйиб, бошқа амалдорлар ва мулозимлар билан бир қаторда ўзини Султон Хусайн Мирзо хизматига бағишлади. У қудрати етгунча унга ёрдам сўраб мурожаат қилган муҳторларга, олим-фозилларга ҳошимлик қилди. Ўз мулкидан тушган барча даромадини эл-юрт фаровонлиги учун хайри ишларига сарфлади. У хонақола, масжидлик ва бошқа иморатлар қурдириди, уларнинг кўпчилиги ҳозирги кунгача Хуросонда сақланган”.

“Бобурнома”да Алишер Навоий ва унинг ижоди билан боғлиқ бир қатор тарихий шахслар, адиблар ҳақида қимматли маълумот берилган. Булар Хусайн Бойқаро, Биноий, Абдурахмон Жомий ва бошқалардир. Муҳимки, санъат, миниатюра ва бошқа соҳа вакилларининг номлари ҳам асарда зикр этилган, ammo мақоламиз мавзусига унчалик зарур эмаслиги боис,

Жомий эди”. Ана шу маълумотдан кейин асарда Жомийга оид маълумотлари бир неча сатрларда, давр адибларига сарварлигига оид маълумотлар баёниди келтирилади. Назаримизда, Бобур Жомийга нисбатан ўша давр адибларининг “саромад ва сардафтери”, деб берган баҳоси билан қониққан ва уни ўз давридаёқ классик адиб даражасига етганлигини инобатга олиб асарларини номлаш, мадҳнамо баҳо беришни лозим кўрмаган.

Муҳаммад Хайдарнинг Абдурахмон Жомийга муносабати эса Бобур қарашларидан анча фарқ қилади. Бу фарқ, биринчи навбатда, Хайдарнинг дунёқараши, тасаввуфили ва ислом оламнинг пешволари, шайх ва авлиёларга нисбатан юксак ҳурмати орқали ўз ифодасини топган. Биз “Бобурнома”да муаллифнинг тасаввуф илми, диний русумлар, азиз-авлиёларга зарур

номи билан бошлаш ўринли бўларди, шунингдек, Хуросон авлиёлари, олимлари, шoirларининг сардафтери ҳам Мавлоно Жомийдир,” дейди.

“Бобурнома”да Камолиддин Биноий шахсияти, асосан, Алишер Навоий образи талқинида, Хусайн Бойқаро шуаролари зикрида кўзга ташланади: “Яна Биноий эди, ҳиройликтуру, отаси Устоз Муҳаммад сабз банно учун мундоқ таҳаллул қилибтур, девон тартиб қилибтур, маснавийлари ҳам бор”. Бобур Биноий асарларига баҳо беради, айрим камчиликларини баён этади ва, асосан, унинг шахсиятида шарқтақийлик, ўткир ҳазилкашлик хусусияти голиблиги ва бу хусусият Алишер Навоий қилган бўлган зарофатўйликда яққол кўзга ташланганлигини таъкидлайди ва мисоллар келтиради.

“Тарихи Рашидий”да ҳам мавлоно Биноий ҳақида маълумот келтирилган ва унда асосан Биноий ва Навоий ўртасида бўлиб ўтган ҳазл-мўйиб, “фикрий жанглар” ҳақида сўз боради.

Муҳаммад Хайдар Навоий ижодида мансуб икки мисолни келтириб, уларнинг аниқ манба сифатда бизга етказганлиги билан Навоий ижодида оид маълумотимизни нисбатан бойитиши. “Мир Алишер мавлоно Соҳибнинг бир матлафини сотиб олиб, уни ниҳоятга етказган. Мана ўша матлаб:

Кўкрагимдур субҳнинг широканидан чокроқ, Кирпигим шабнам тўқилган сабзидан намроқроқ. Яна бир матлаб мавлоно Лутғий-ниқидир. Мир Алишерга бу матлаб

налариди намён ётишга қодир шoirлардир етиштиришда бу фидойи мураббийнинг хизмати катта. Англияда таълим олаётган Науфал ва Нурон Мухимий, Америкадаги нуфузли “Парк” университетининг илгор талабаси Бехзод Абдурахмон, Москва консерваторияси қошидаги марказий мусиқа мактабиди ижорчилик сир-синалотларини ўрганаётган Тамара Салимжонова ва бошқалар бунинг ёрқин далилидир.

Маданий ҳаёт

Хотира кечасида халқаро танловлар совриндори Тамара Салимжонова турли давр композиторлари ижодидан иборат концерт дастурини мусиқа шиванаданларига тақдим этди. Бетховеннинг машҳур “Аппассионата”, Клод Дебюссининг “Шодлик ороли”, Фридерик Шопеннинг “Баллада”, “Сона-та”сини ёш пианиночи маҳорат билан қилиб, томошабинлар олқишига сазовор бўлди.

Дилноза АСАНОВА

КИНО: МАҲОРАТ ПОҒОНАЛАРИ

Айни кунларда нафақат санъатшунослар, балки ўзбек киноси ривожига хисса қўшиб келаётган ижодкорлар томонидан ҳам кино назарияси ва тарихига оид кўплаб китоблар яратилляпти. Албатта, уларнинг ҳаммасини ҳам талаб даражасида, деб бўлмайди. Айниқса, эссе, мемуар сингари жанрларда ижод қилаётган муаллифнинг ўқувчига айтиладиган гапи бўлиши керак. Яъни, у ўз тажрибасини, ҳаётини материални ҳаққоний кўрсати билиши, санъат ҳақидаги маълумотларни талқин эти олиши, айни чоғда кинофильм яратиш вақтидаги мураккаб жараёнларни ҳам ёрита билиши зарур.

“Бир кун ва бир умр”, “Зангори экран учун филмлар”, “Кино белгиси билан”, “Ўзбек телевидение киносининг ривожланиш тарихи” каби асарлар муаллифи, таникли кинорежиссёр ва олим Баҳодир Аҳмедовнинг яқинда чоп этилган китоби шу маънода катта аҳамиятга эга.

Хозир Баҳодир ака Тошкент давлат Санъат институтининг “Телевидение режиссёрлиги” кафедраси мудир лавозимиди ишла-

Домий ҳамроҳ

япти. “Кино: маҳорат поғоналари” асари муаллифининг ҳам назарий, ҳам амалий фаолиятидан келиб чиқиб ёзган асарларидан бири. Унда кино санъатининг барча турлари ҳақида муфассал фикр юритилган.

Китобдан муаллифининг ўз ҳамкасблари, ҳамфикрлари ҳақидаги мақолалари ҳам ўрин олган. Жумладан, устозлари Эмиль Лотяну, Андрей Тарковский, таникли киноарбоблар Латиф Файзиёв, Али Хамроев, кинотанқидчи Жўра Тешабоев, дўстлари Марат Солиев, Шуҳрат Бизаатов, Абдуманнон Убайдуллаев ҳақидаги фикр-мулоҳазалар санъат ихлосандлариди қизиқиш уйғотиши табиий.

Шунингдек, ўқувчи китобдан Отар Йосеялини, Шуҳрат Аббосов каби кино усталарининг ижодий услуби ва йўналиши, киноактёрнинг ижодий принциплари, монтаж ва ритм хусусиятлари, ҳоржий кино ҳақида ҳам керакли маълумотларни олиши мумкин.

Авазбек ЭРГАШЕВ,
Санъат институти катта ўқитувчиси

Тошкент шаҳар Олмазор туманидаги “SHARF-SHIRIN” МЧЖ Устав фондини 530 875 800 сўмдан 200 000 000 сўмга қайтаганлигини маълум қилади. Тошкент Давлат техника университет томонидан 2011 йил Алларов Фаррух Эшқуватович номига №11-07 рақам билан берилган рейтинг дафтарчаси йўқолгани сабабли бекор қилинади. Тошкент шаҳар Хамза тумани Фарона йўли 3-тор кўча, 11-хонадонга тегишли Салқов Зухролу Қлиматовичи номига берилган уйга эгалик ҳуқуқини берувчи уйга эгалик ҳуқуқини берувчи уй эгалари йўқолгани сабабли бекор қилинади. Тошкент шаҳар Яққасарой туман Кўшбегини-10-120 уйга тегишли Павлов Геннадий Владимировичи номига 14.02.1993 йил №11-01/2709 рақам билан берилган уйга эгалик ҳуқуқини берувчи давлат ордери йўқолгани сабабли бекор қилинади. Тошкент шаҳар Яққасарой туман БТИ томонидан Б.Хилолий 3-тор кўча 83-уйга тегишли Мухомбетов Зулфия Махомулова номига берилган уйга эгалик ҳуқуқини берувчи давлат ордери йўқолгани сабабли бекор қилинади. Тошкент Давлат педагогика институти томонидан 30 октябр 1984 йил Шайхисламова Фариди Файзиёвга номига берилган МВ-1 №05637 рақамли диплом йўқолгани сабабли бекор қилинади. Тошкент шаҳар ҳалқ таълими Бош бошқармаси, Тошкент шаҳар ўқитувчилар малакасини ошириш институти томонидан Шайхисламова Фариди Файзиёвга номига 25 апрел 1997 йил №156 рақам билан берилган гувоҳнома йўқолгани сабабли бекор қилинади. Мирзо Улуғбек туманидаги “Жаҳонгир Камолот” хусусий фирмаси “Жаҳонгир Камолот” хусусий тадбиркорига айлантирилди. Тошкент шаҳар Сирғали туман С.Хужанов кўчаси 6-уйда жойлашган

Тошкент шаҳар Хамза туман хохимлиги томонидан рўйхатга олинган Хамза туман Речная кўчаси 2-уйда жойлашган “AVM RADIONET” МЧЖ (инн-205955685) тасвирининг 22.10.2010 йилги қарорига мувофиқ тугатилди. Давлолар эълон чиққан кундан бошлаб икки ой мобайнида қабул қилинади. Тошкент шаҳар Яққасарой туман Кўшбегини-10-120 уйга тегишли Павлов Геннадий Владимировичи номига 14.02.1993 йил №11-01/2709 рақам билан берилган уйга эгалик ҳуқуқини берувчи давлат ордери йўқолгани сабабли бекор қилинади. Тошкент шаҳар Яққасарой туман БТИ томонидан Б.Хилолий 3-тор кўча 83-уйга тегишли Мухомбетов Зулфия Махомулова номига берилган уйга эгалик ҳуқуқини берувчи давлат ордери йўқолгани сабабли бекор қилинади. Тошкент Давлат педагогика институти томонидан 30 октябр 1984 йил Шайхисламова Фариди Файзиёвга номига берилган МВ-1 №05637 рақамли диплом йўқолгани сабабли бекор қилинади. Тошкент шаҳар ҳалқ таълими Бош бошқармаси, Тошкент шаҳар ўқитувчилар малакасини ошириш институти томонидан Шайхисламова Фариди Файзиёвга номига 25 апрел 1997 йил №156 рақам билан берилган гувоҳнома йўқолгани сабабли бекор қилинади. Мирзо Улуғбек туманидаги “Жаҳонгир Камолот” хусусий фирмаси “Жаҳонгир Камолот” хусусий тадбиркорига айлантирилди. Тошкент шаҳар Сирғали туман С.Хужанов кўчаси 6-уйда жойлашган

6-607/2004 рақамли Далабаев Эргаш Сулеймановичи номиди эр участкасига тегишли қадастр ҳужжатлари йўқолгани сабабли бекор қилинади. Учтепа тумани Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатдан ўқатиш инспекцияси томонидан 2010 йил 30 сентябрдаги №003985-01 сонли реестр рақам билан рўйхатга олинган ҳуқуқий манзил Учтепа тумани Нашриёт 1-тор кўчаси 15-уй, (с/мр-301709128) “HIMFARMPOSUDA” хусусийкорхонаси тугатилди. “HIMFARMPOSUDA” хусусий корхонаси 2011 йил 1 февралдаги 1-сонли ўзини-ўзи тугатиш тўғрисидаги қарори қабул қилинган. Кредитор ва дебиторлар давлолари эълон қилинган кундан бошлаб икки ой мuddатда 540-31-31 телефон орқали қабул қилинади. Тошкент шаҳар Олмазор туман Фаробий кўча 418 уйда жойлашган “Карима” корхонасида тегишли 24.03.2003 йилда олинган №05-1272 рақамли гувоҳнома йўқолгани сабабли бекор қилинади. Тошкент шаҳар Юнусов туман 18-мангач, 16-уй, 126-хонадонда жойлашган 8 июл, 2010 йил (реестр рақам №005889-10) №004040 рақам билан рўйхатдан ўтган “ELENA-EXCORT” (инн-301654364, ОКОНХ-90310) хусусий корхонаси тугатилди. Давлолар эълон қилинган кундан бошлаб икки ой ичиди 222-18-55, +99-893-377-41-95 телефон рақамлари орқали қабул қилинади.

Тошкент шаҳар Олмазор туман Фаробий кўча 418 уйда жойлашган “Карима” корхонасида тегишли 24.03.2003 йилда олинган №05-1272 рақамли гувоҳнома йўқолгани сабабли бекор қилинади. Тошкент шаҳар Юнусов туман 18-мангач, 16-уй, 126-хонадонда жойлашган 8 июл, 2010 йил (реестр рақам №005889-10) №004040 рақам билан рўйхатдан ўтган “ELENA-EXCORT” (инн-301654364, ОКОНХ-90310) хусусий корхонаси тугатилди. Давлолар эълон қилинган кундан бошлаб икки ой ичиди 222-18-55, +99-893-377-41-95 телефон рақамлари орқали қабул қилинади.

Тошкент шаҳар Олмазор туман Фаробий кўча 418 уйда жойлашган “Карима” корхонасида тегишли 24.03.2003 йилда олинган №05-1272 рақамли гувоҳнома йўқолгани сабабли бекор қилинади. Тошкент шаҳар Юнусов туман 18-мангач, 16-уй, 126-хонадонда жойлашган 8 июл, 2010 йил (реестр рақам №005889-10) №004040 рақам билан рўйхатдан ўтган “ELENA-EXCORT” (инн-301654364, ОКОНХ-90310) хусусий корхонаси тугатилди. Давлолар эълон қилинган кундан бошлаб икки ой ичиди 222-18-55, +99-893-377-41-95 телефон рақамлари орқали қабул қилинади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюмиси ва “Ижод” жамоат фонди уюшма аъзоси Самандар Воҳидов ўғли **Жамшид ВОҲИДОВ**нинг бевақт вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик билдиради.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВИЧЛАР УЮМАСИ **«ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИОНДОРЛИК КОМПАНИЯСИ** **«O'zbekiston adabiyoti va san'ati»** Манзилмиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32 Кабулхона — 233-52-91 Электрон манзилмиз: Katiybota — 233-49-91 uzas@b2c.uz Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 236-56-50 Санъат бўлими: 236-56-48 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 236-58-55 Назм ва наср бўлими: 236-58-55 **Бош муҳаррир Саъдулла ҲАКИМ** **ЖУМА КҮНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОГУВДА НАРХИ ЭРКИН** **«ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИОНДОРЛИК КОМПАНИЯСИ БЕСМАХОНАСИ.** Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 22.08. Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 0283-рақам билан рўйхатга олинган. Адади — 8461 Буюртма Г — 248. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5